

'סדר ישראלי חדש'

והחוסן הלאומי של מדינת ישראל

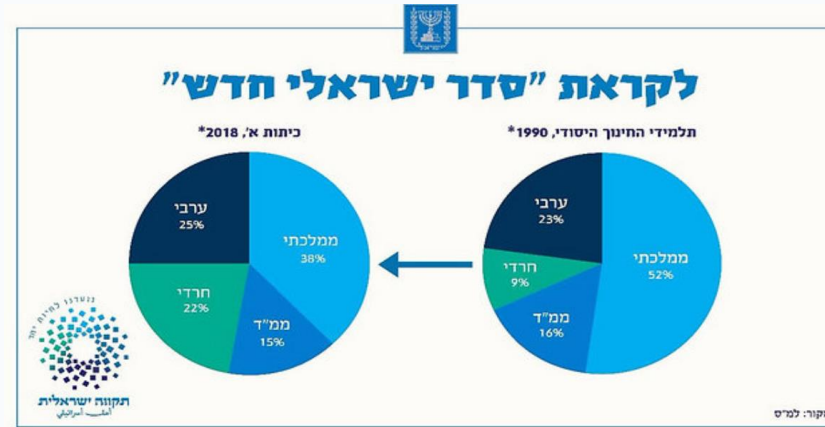

ניצה (קלינר) קסיר

צוערים לשירות המדינה
ירושלים

22 במאי 2019

"התהליכים הדמוגרפיים יצרו למעשה 'סדר ישראלי חדש', שבו 'ארבעה שבטים מרכזיים': חילונים, דתיים, חרדים וערבים,

שהעוינות ביניהם גוברת.

מדובר במציאות בעלת השלכות מרחיקות לכת על החוסן הלאומי של מדינת ישראל."

(נאום ארבעת השבטים של נשיא המדינה, ראובן ריבלין)

חוסן לאומי

חוסן לאומי, מהו?

- כושר העמידות של המדינה ומידת החוזק שלה בפני איומים פנימיים וחיצוניים
- מורכב מתחומים רבים – **כחוסן כלכלי, חוסן חברתי, חוסן ביטחוני וחוסן מדיני**
- קיימים קשרי גומלין בין תחומי החוסן
- בכל תחום אינדיקטורים רבים, ואין הגדרה חד משמעית לאינדיקטורים שנכללים בכל תחום

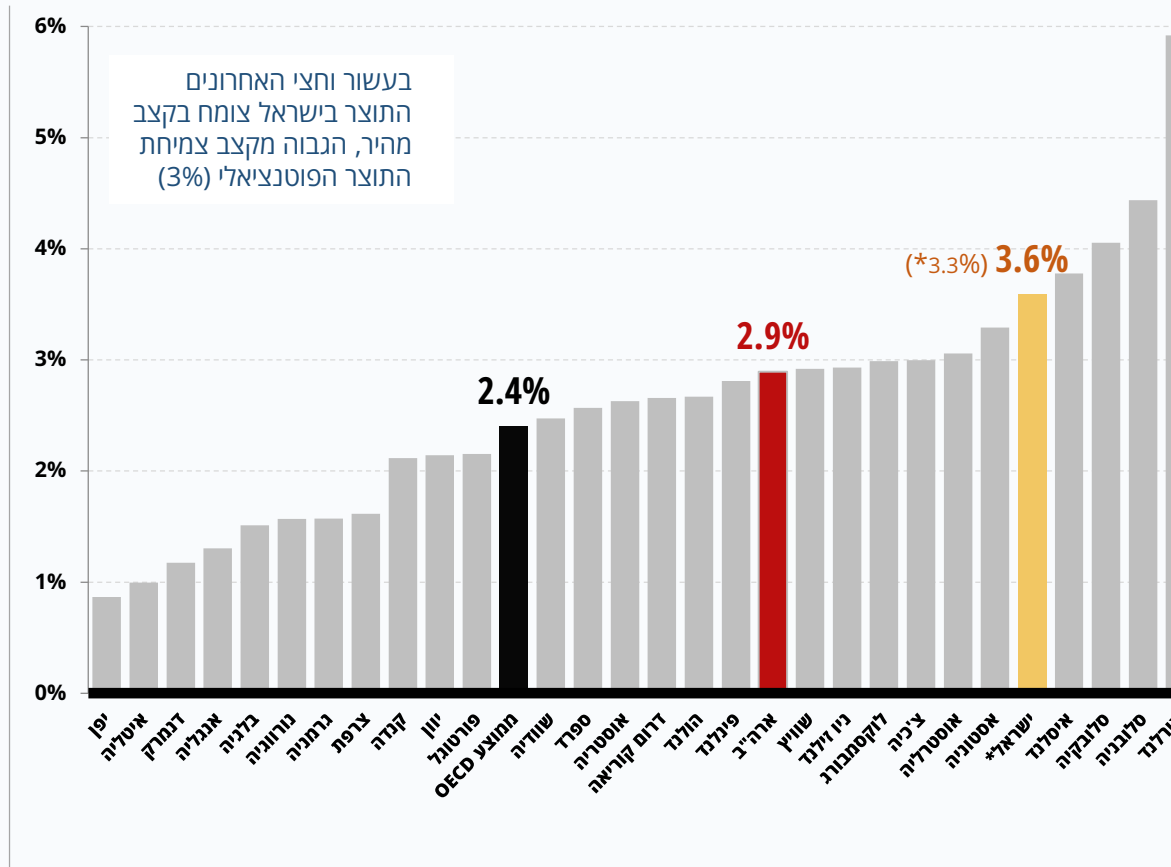
צמיחה כלכלית

שיעור צמיחת התוצר השוואה בינלאומית, 2018

צמיחת התוצר, 2018-2004

ארה"ב	ממוצע OECD	ישראל	
1.9%	1.9%	4.0%	צמיחה ממוצעת לשנה
32.6%	31.5%	79.3%	צמיחה מצטברת

בעשור וחצי האחרונים צמח המשק הישראלי פי 2.5 ממוצע ה-OECD

"אנחנו הצלחה מאקרו-כלכלית מסחררת"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של אלוזורוב, 18.4.2018)

מקור: GDP . הנתונים מהווים אומדן משנת 2018. * אומדן הלמ"ס לשנת 2018 (מעודכן לתחילת מרץ 2019) עומד על 3.2%.

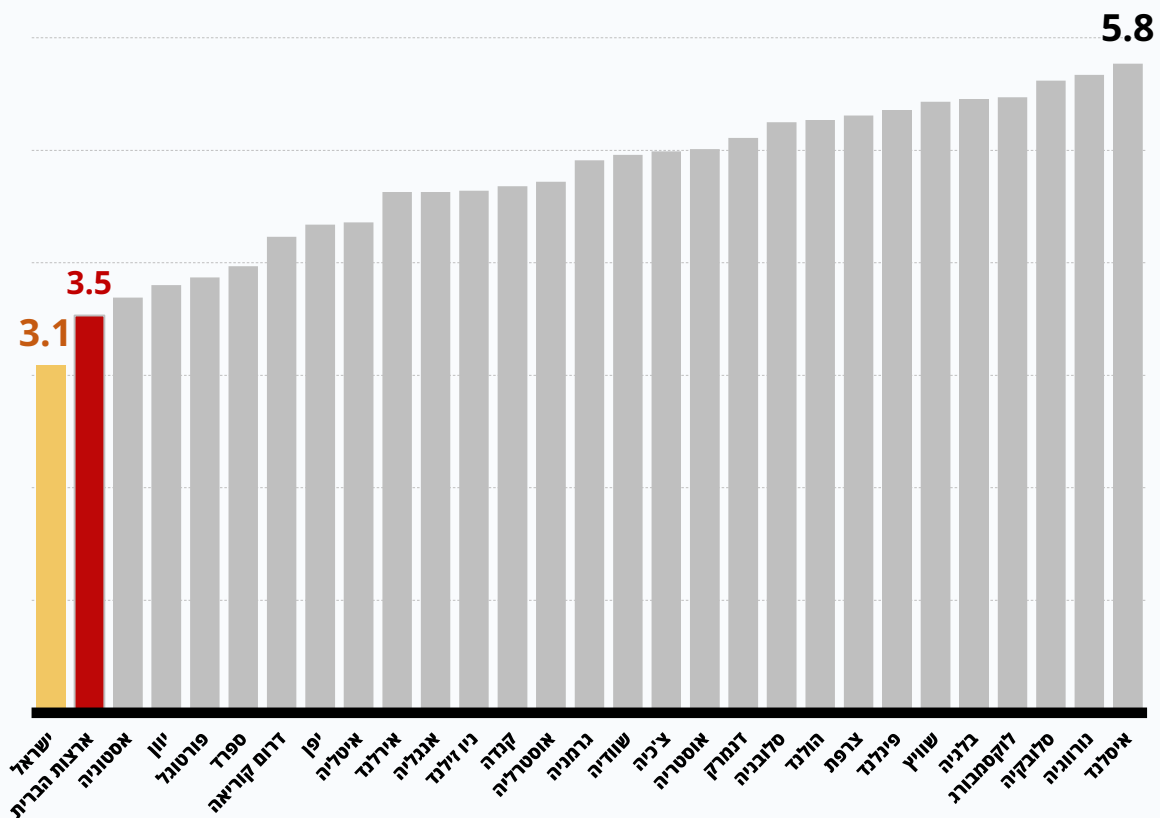
חוסן כלכלי (כלכלה חזקה):

- תנאי הכרחי לקיומו של **חוסן לאומי**
- מאפשרת לספק לאוכלוסייה רווחה חומרית, תוך איזון בין הצרכים של האוכלוסיות השונות ושל המדינה (צרכים כלכליים, חברתיים וביטחוניים)
- צמיחה כלכלית רכיב הכרחי וחשוב לכלכלה חזקה, אך הוא אינו מספק
- רכיבים נוספים:
  - צמיחה מכלילה
  - צמיחה בת קיימא

האם צמיחת המשק היא מכלילה ובת קיימא?

צמיחה מכלילה

מדד הכללה (Inclusion), השוואה בינלאומית, 2017

עוני

- השיעור גבוה בכ-50% מהמוצע ב-OECD
- שונות גבוהה בין אוכלוסיות - כ-75% מהעניים הם ערבים או חרדים

אי-שוויון (מדד ג'יני)

- 0.360 בהשוואה ל-0.315 בממוצע ה-OECD (גבוה ב-14%)

"אנחנו הצלחה מאקרו-כלכלית מסחררת... אבל כישלון מיקרו-כלכלי"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של אלוזורב, 18.4.2018)

מקור: World Economic Forum, 2018.

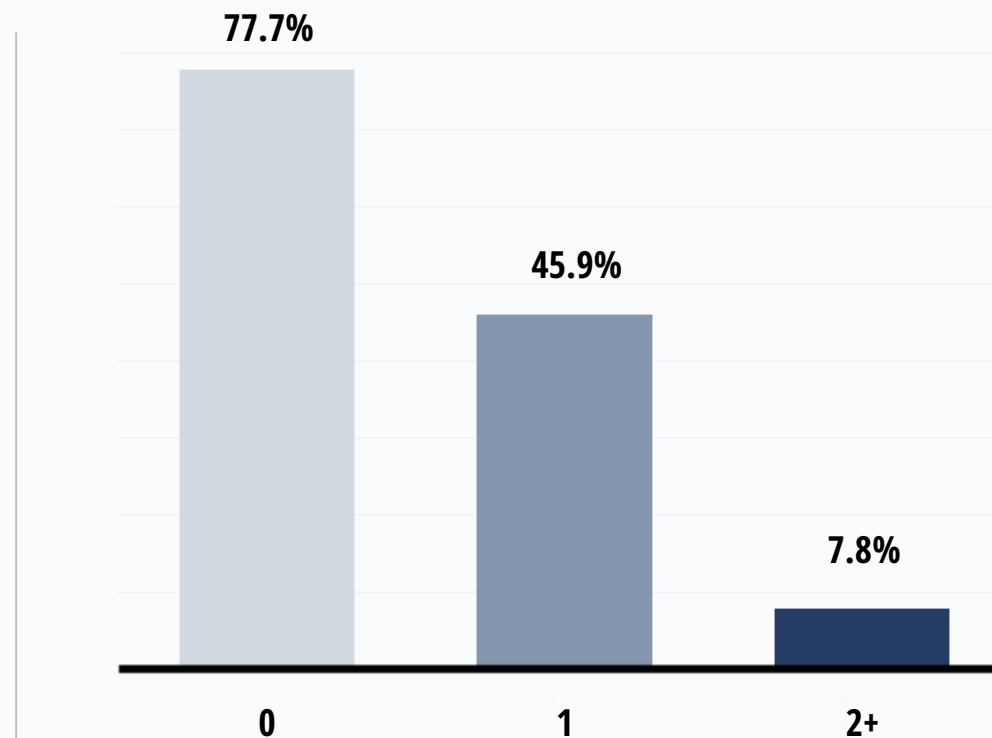
הערה: המדד כולל 4 פרמטרים: הכנסה חצייונית למשק בית, תחולת עוני, אי שוויון (מדדי ג'יני) בהכנסות ואי שוויון בעושר.

חשיבות התעסוקה לחילוץ מעוני

שיעור העניים, לפי מספר המפרנסים*

ההסתברות להימצא מתחת
לקו העוני יורדת ככל שמספר
המפרנסים גדל

(פלוג קרנית וניצה קסיר-קלינר**)

מקור: עיבודים לסקר הוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017. מבוסס על דוח המוסד לביטוח לאומי, 2017.
*משקי בית בהם המפרנס העיקרי בגיל העבודה העיקרי (25-64) **מתוך:** פלוג קרנית וניצה קסיר קלינר, "על עוני עבודה ומה שביניהם", רבעון לכללה.

מקורות הצמיחה

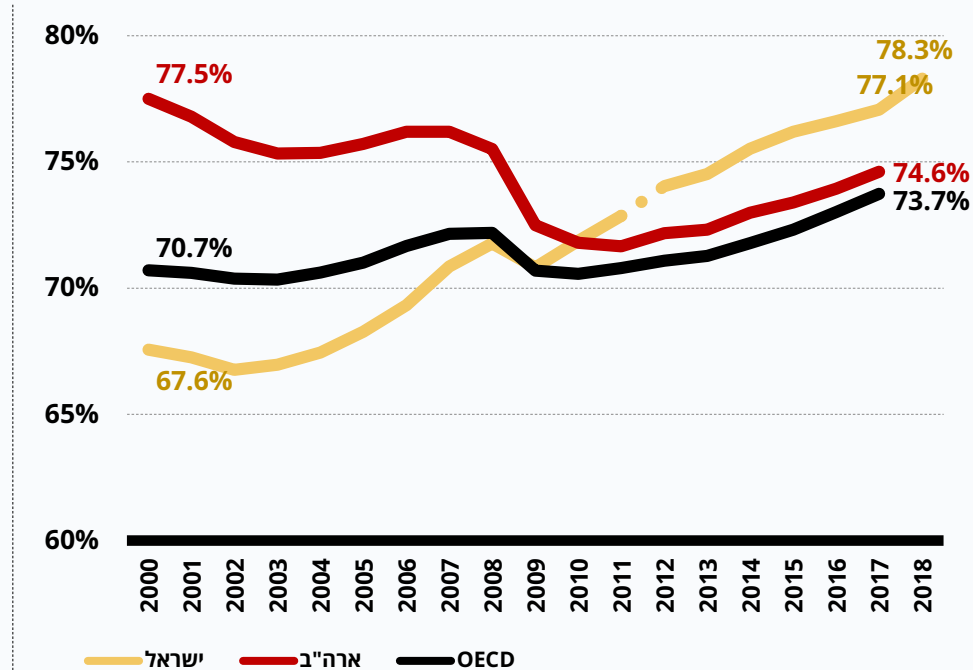
מנוע הצמיחה הכלכלית בשנים האחרונות היה התרחבות התעסוקה

שעות העבודה פריון לשעת עבודה

$$\frac{\text{תוצר}}{\text{מספר שעות עבודה}} \times \text{מספר שעות העבודה} = \text{תוצר}$$

לחילופין:
תוצר = מספר עובדים * פריון לעובד

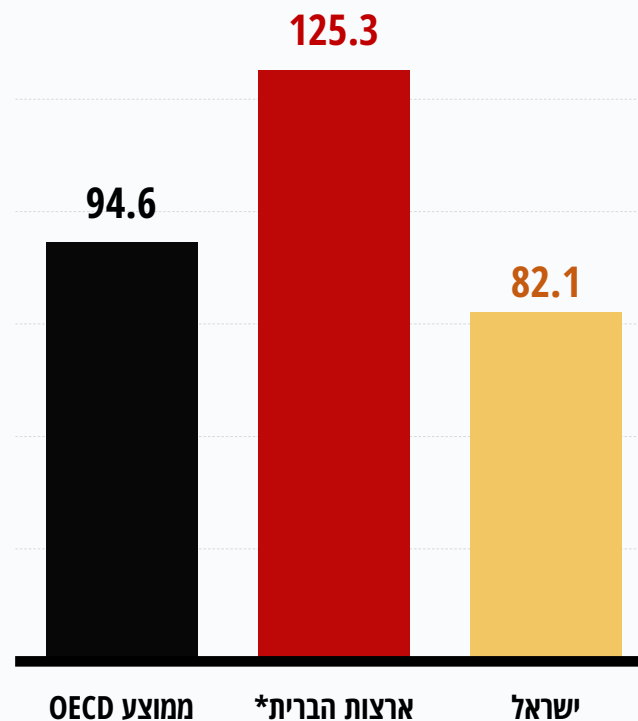
- מספר שעות העבודה בישראל מהגבוהים ב-OECD
- התרחבות התעסוקה היא על סף מיצוי
- פוטנציאל להרחבת תעסוקה
  - גידול טבעי של האוכלוסייה
  - פוטנציאל בחלק מהאוכלוסיות

Data: [OECD stat](#), percentage of working age (25-64) population.

מקורות הצמיחה

פריון לעובד (תוצר לעובד)

- ☐ הפער בפריון לשעת העבודה גדול יותר
- ☐ בין הסיבות לפריון הנמוך **רמת ההון האנושי**
- ☐ **פריון נמוך בקרב חלק מהאוכלוסיות**

מנוע הצמיחה
העתידי צריך
להתמקד בפריון

נתונים: OECD, 2017, USD, current prices, 2017 PPPs. *נתון משוער.

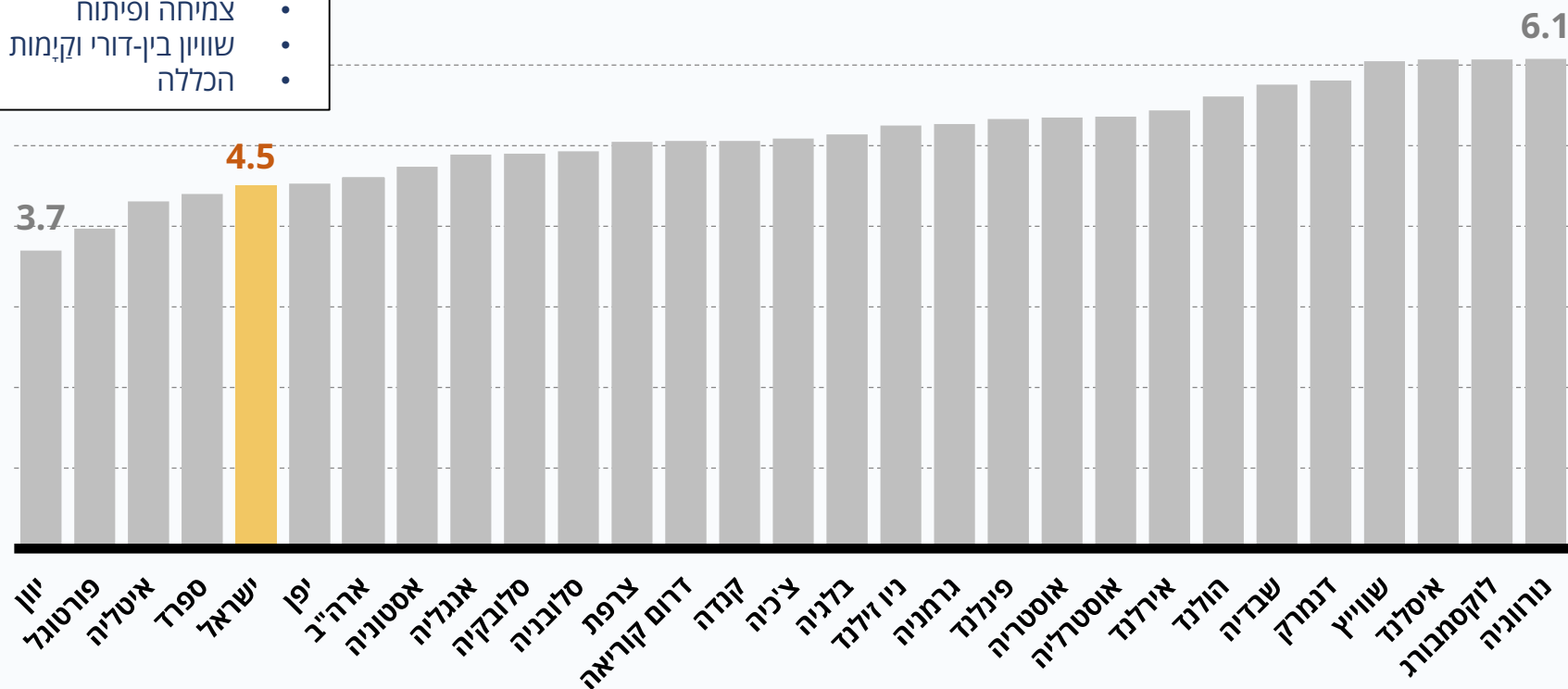
צמיחה מכלילה ופיתוח

מדד פיתוח וצמיחה מכלילה (IDU), השוואה בינלאומית, 2017

(סקאלה בין 1 ל-7)

מדד פיתוח וצמיחה מכלילה
(IDU) של ה-WEF מורכב מ-
12 פרמטרים ב-3 תחומים:

- צמיחה ופיתוח
- שוויון בין-דורי וקיימות
- הכללה

"אנחנו באופוריה,
מסוחררים מההצלחה
שלנו... ולא מבחינים
בעננים שמתקדרים
באופק"

(פרופ' טרכטנברג, מתוך כתבה של ארלוזורוב,
18.4.2018)

מקור: World Economic Forum, 2018

הערה: ההשוואה כוללת את כל המדינות המפותחות שנבדקו. מדד פיתוח וצמיחה מכלילה של ה-WEF מורכב מ-12 פרמטרים ב-3 תחומים: צמיחה ופיתוח, הכללה ושוויון בין-דורי וקיימות.

חוסן של מדינה vs. חוסן האוכלוסיות השונות

- האוכלוסיות השונות הן חלק מהמדינה ('ממלכתיות')
- חוסנן משליך על חוסן המדינה כולה, והחוסן של המדינה צפוי להשליך על חוסן האוכלוסיות
- תפיסת החוסן עשויה להיות שונה בין אוכלוסיות

אתגרים

- שילוב הקהילות השונות בחברה ובכלכלה – תוך הסתכלות על כלל האוכלוסיות
- אתגר מרכזי: שילוב הערבים והחרדים

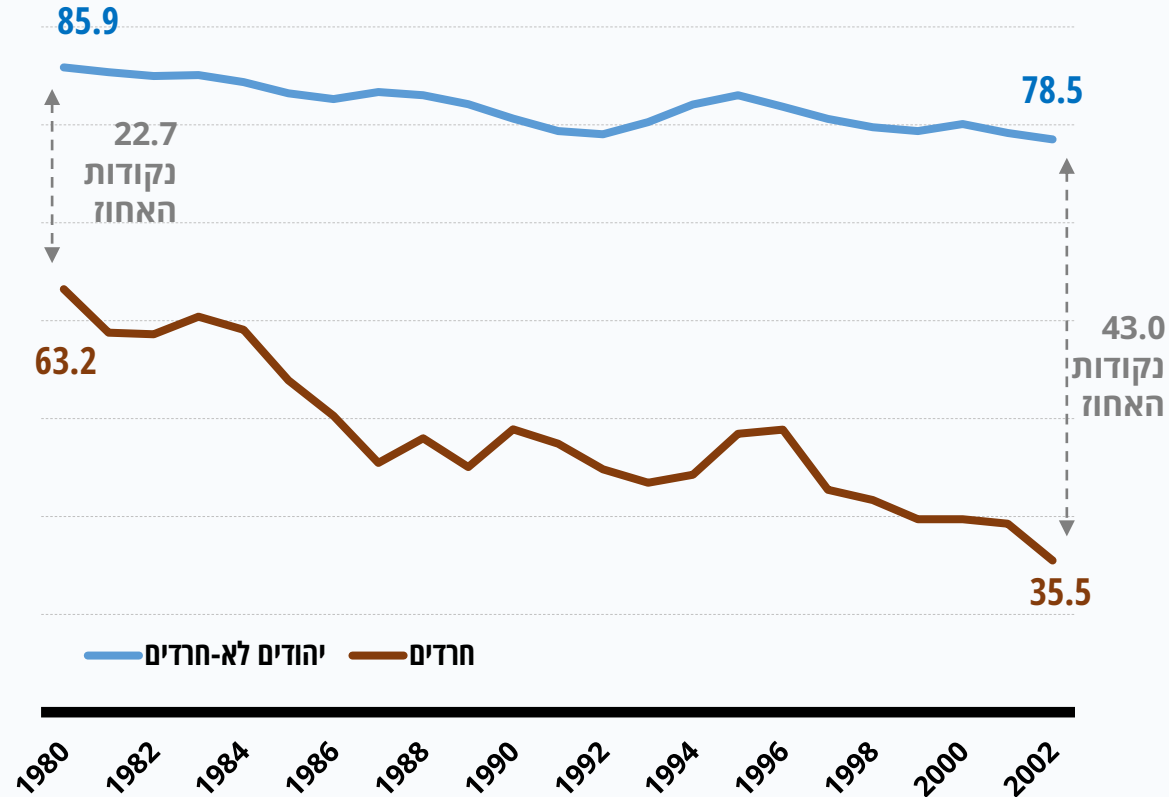
חרדים

מגמות בתעסוקה עד תחילת שנות האלפיים

תעסוקת גברים

מ-1982 ועד 2002, שיעור התעסוקה של גברים חרדים ירד ב-27.7 נקודות האחוז

שיעור תעסוקה של גברים, אחוזים

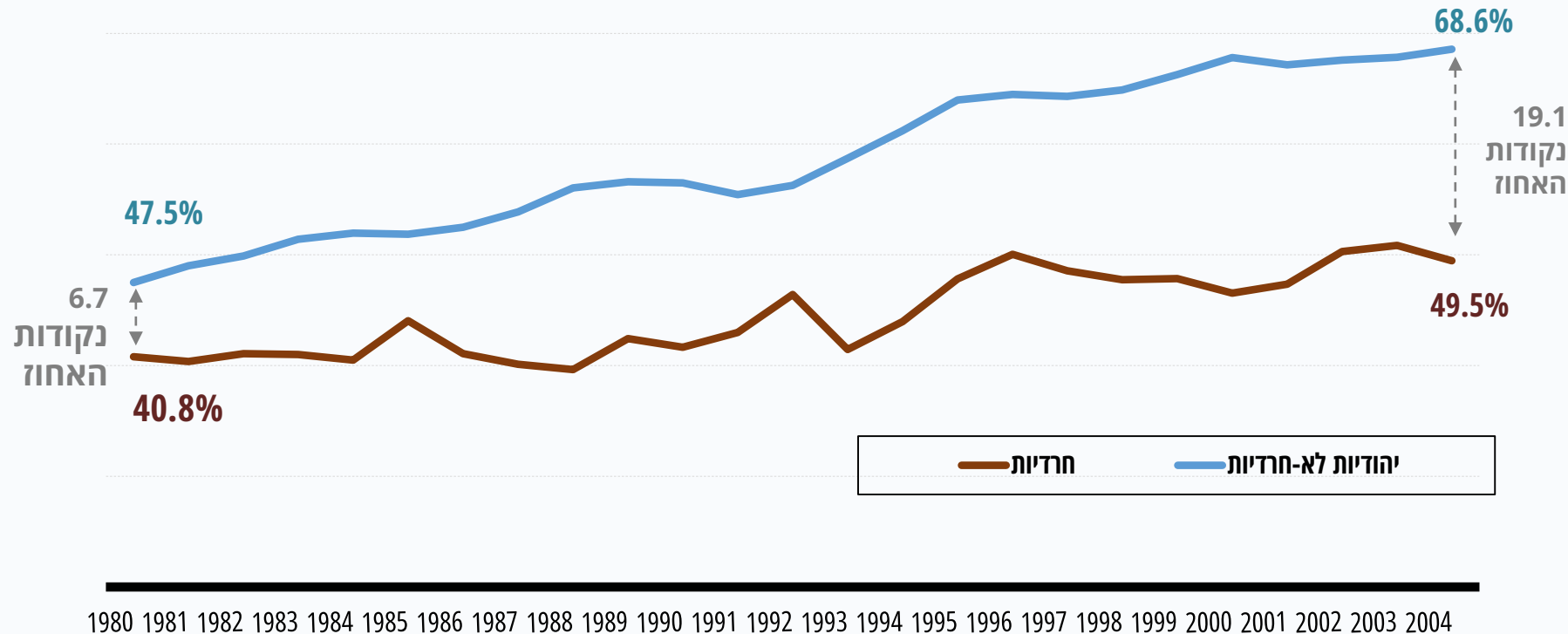
מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980-2004, גילי 25-64.

הסברים לירידה הניכרת בשיעור תעסוקת גברים חרדים

1. ביסוס "חברת הלומדים" - שינוי התנהגותי מתרחש בהדרגה
2. ביטול המכסה של דחויי השירות הצבאי ("תורתו אומנותו") ב-1977
3. הגדלה של היקף התמיכות הממשלתיות

תעסוקת נשים

שיעור תעסוקה של נשים, אחוזים

העלייה בשיעור התעסוקה של הנשים החרדיות הייתה נמוכה משמעותית מהירידה של שיעור התעסוקה של הגברים

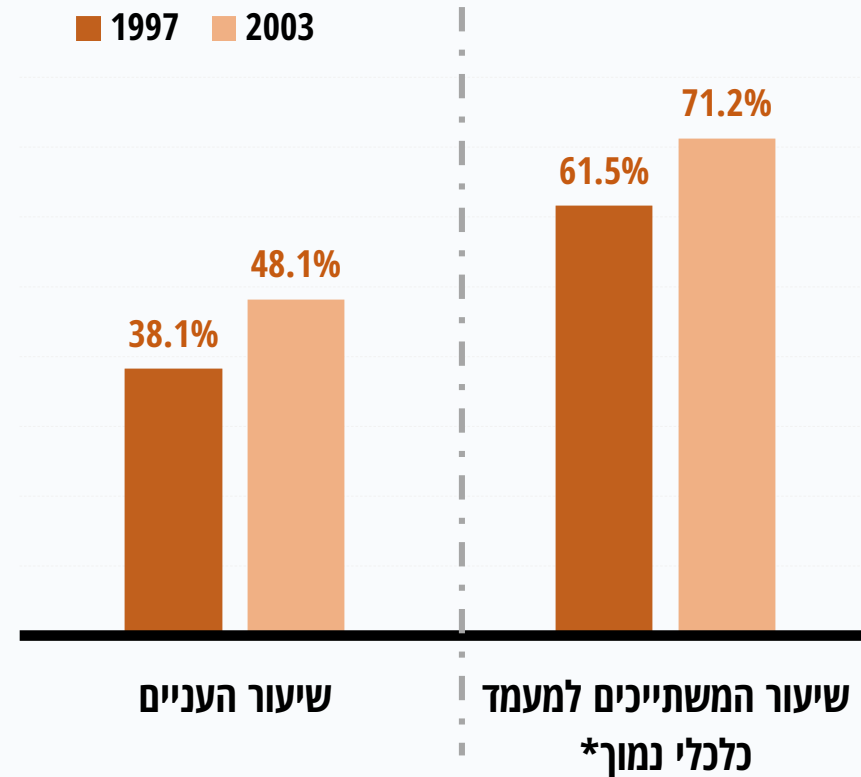
מקור: עיבודים לסקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לשנים 1980–2004, נילי 25–64.

מצב כלכלי של החברה החרדית

השלכות על כלל החברה בישראל

- אי מיצוי פוטנציאל הצמיחה
- השלכות על היקף תשלומי ההעברה ותקבולי המיסים
- מתח חברתי בין האוכלוסיות

מקור: עיבודים לסקרי הכנסות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 1997 ו-2003. המעמדות הכלכליים חושבו למשקי בית שבהם ראש משק הבית מעל גיל 25.
*מעמד כלכלי נמוך: משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית).

תעסוקה

משנות האלפיים

שנות האלפיים מה השתנה?

רקע מקרו-כלכלי בישראל

- שפל כלכלי
- שיעור תעסוקה של גברים יורד, ונמוך בהשוואה בינלאומית
- שיעור גבוה של אנשים המסתמכים על תשלומי העברה
- גירעון תקציבי גדול

שינויי מדיניות

□ מרווחה לתעסוקה

- קיצוץ קצבאות
- צעדים אקטיביים לעידוד תעסוקה – תכניות לכלל האוכלוסייה ולאוכלוסיות מגוונות

□ צבא

- הקלות על יציאה בני ישיבה לעבודה
- מסלולים ייעודיים לחרדים

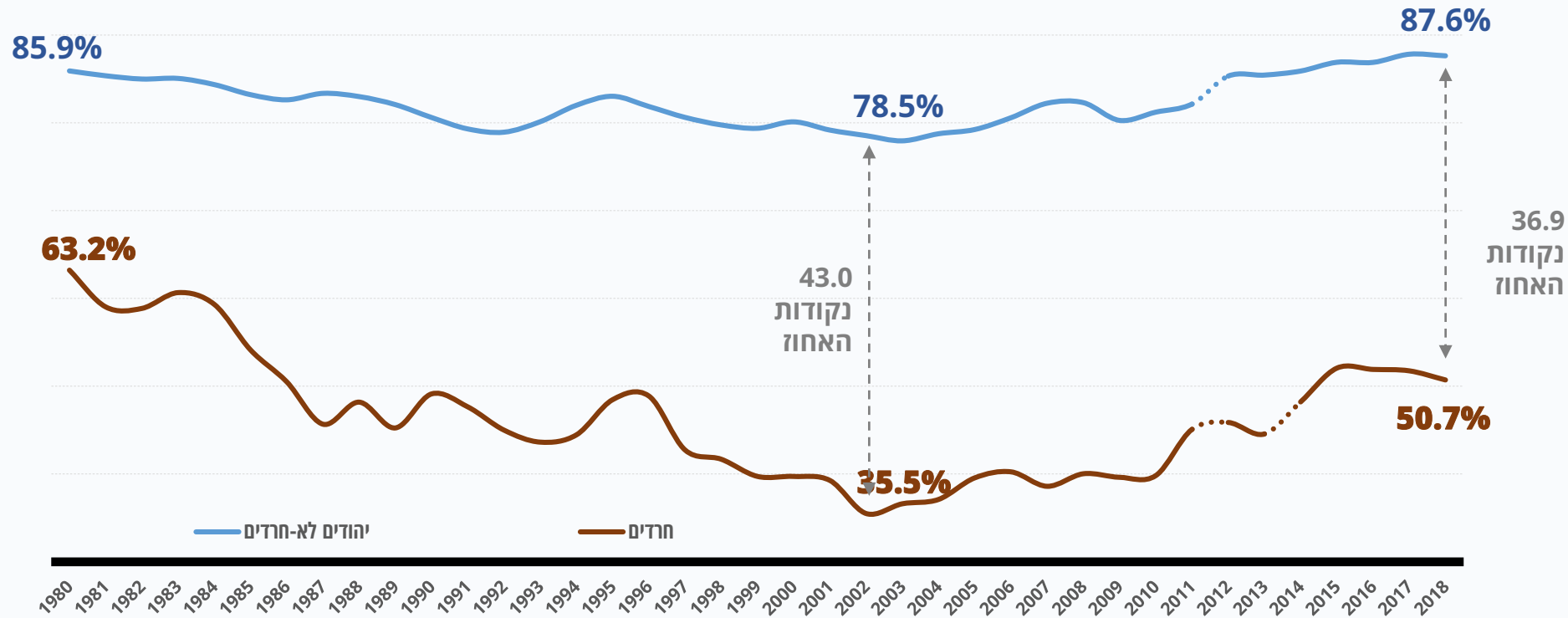
□ פתיחת מכללות

גורמי רקע נוספים

- צמצום היקף התמיכות מחו"ל בתלמידי הישיבות, בעקבות השפל הכלכלי בעולם
- קשיים של דור ההורים השני לממן את ילדיהם, לדור הראשון היו הכנסות גבוהות יותר:
  - הכנסות מעבודה (שיעור תעסוקה גבוה יותר)
  - שילומים מגרמניה

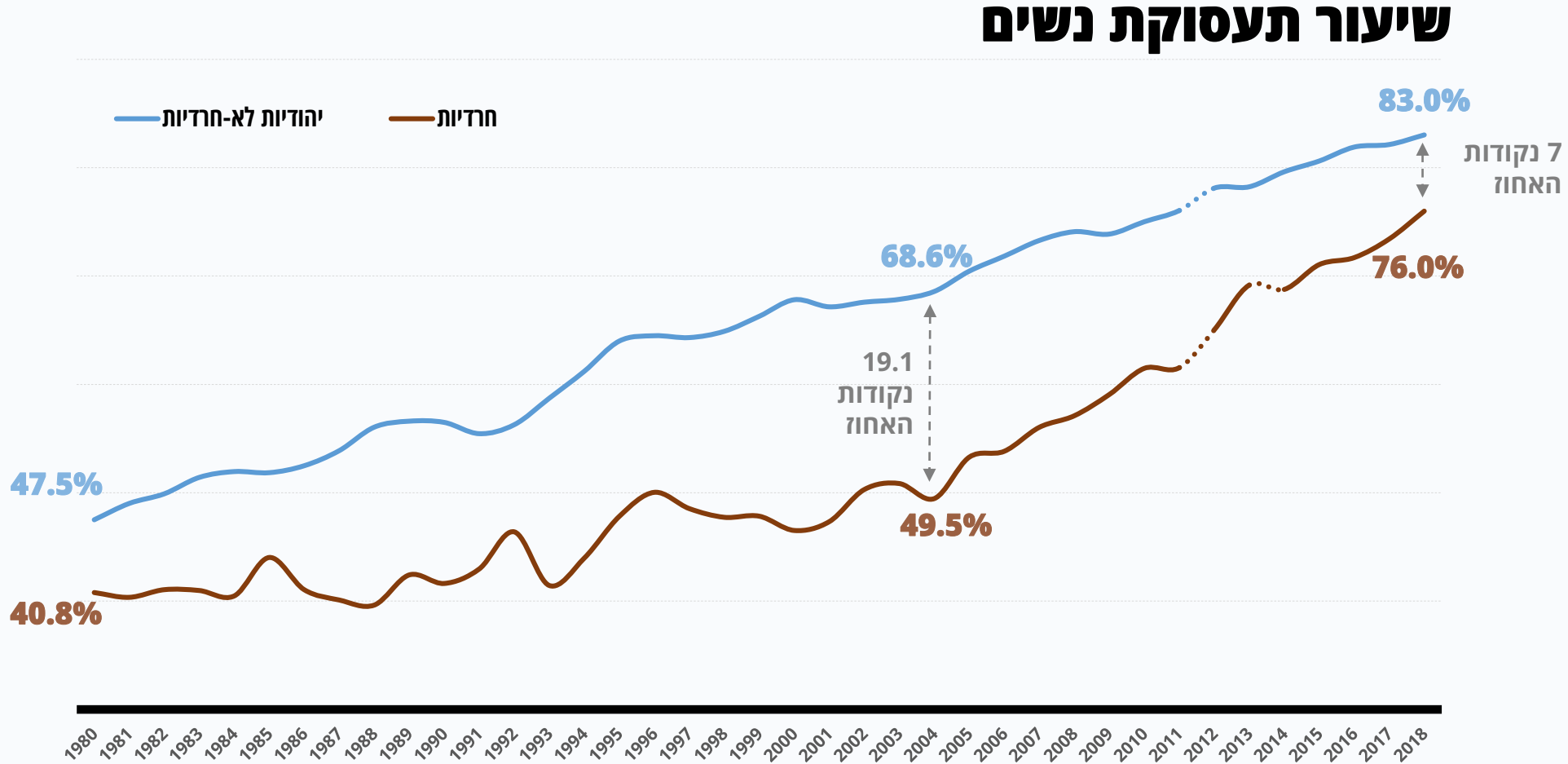
תעסוקת גברים

שיעור תעסוקת גברים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סקרי כוח אדם לשנים 1980–2018 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. חרדים- עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25–64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

תעסוקת נשים

שיעור התעסוקה של נשים חרדיות גבוה בכ- 11 נקודות האחוז מהממוצע ב-OECD (64.9%)

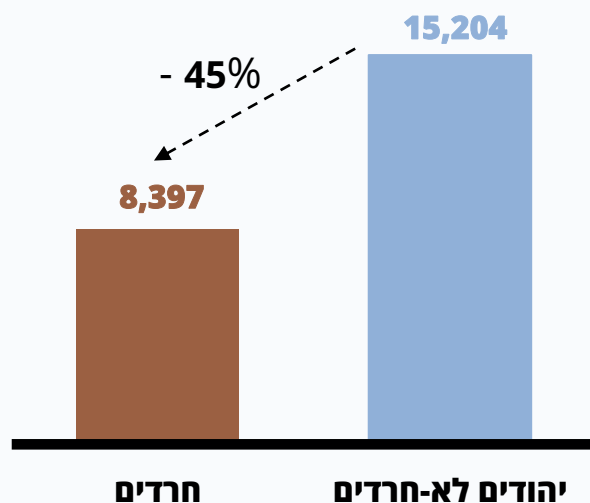
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2017. עיבודים לנתוני סקרי כוח אדם לשנים 1980–2018 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. חרדים- עד 2014 לפי הגדרת בית ספר אחרון, החל מ-2014 (כולל) לפי הגדרה עצמית. *גילי עבודה עיקריים (25–64). קיים שבר בסדרה בשל שינוי במבנה הסקר ובשיטת הפקידה בשנת 2012.

האם הגענו לנחלה ולמנוחה? גברים

□ כמחצית מהגברים החרדים מועסקים (50.7%)

- נמוך בהשוואה לממוצע בקרב גברים יהודים לא-חרדים – 87.6%
- נמוך בהשוואה לעבר – כ-63% בשנת 1980
- היעד הממשלתי שהוצב ל-2020 (63%) אינו בר השגה
- בשנים האחרונות נבלמה התרחבות התעסוקה ומסתמנת ירידה

שכר לשכיר, גברים, ש"ח

□ גידול של שיעור המועסקים במשרה חלקית

- מכ-16% ב-2004 לכ-25% ב-2016 (לעומת כ-6% בקרב יהודים לא-חרדים)

□ השכר נמוך

- ההכשרה מכוונת ללימודי קודש ולא לצרכי שוק העבודה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. נתונים: סקרי כוח אדם. 2004 ו-2016 וסקר הוצאות 2017, למ"ס.

האם הגענו לנחלה ולמנוחה? נשים

□ שיעור המועסקות ב'עבודה איכותית' אינו מספק

- השכר הממוצע נמוך בכ-28% בהשוואה לאישה לא-חרדית
- עובדות פחות שעות*
- שיעור המועסקות במשרה חלקית שלא מרצון גבוה*
- שיעור גבוה מדווחות על הפרה של זכויות בעבודה**

□ ריכוז תעסוקתי בחינוך

- הסמינר למורות הוא חלק מהביוגרפיה החינוכית-תעסוקתית של האישה החרדית
- שיעור החרדיות המועסקות בחינוך – 42% (19% בקרב יהודיות לא-חרדיות)

***מקור:** קסיר (קלינר), שלומית שהינו-קסלר ואסף צחור-שי, "בין בחירה לאין בריה – מה משפיע על היקף שעות העבודה של נשים חרדיות", משפט חברה ותרבות א (המשפט והחרדים בישראל), בעריכת חיים זיכרמן ויורם מרגליות, 2019. (עדכון ל-2016).

****מקור:** קסיר (קלינר) ניצה ואסף צחור-שי, "על עובדים מאוגדים, חרדים ומה שביניהם", המכון החרדי למחקרי מדיניות, 2016; נתונים לתרשים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. גילי 25–64.

השלכות על החברה החרדית

□ אחד מכל שני אנשים עני

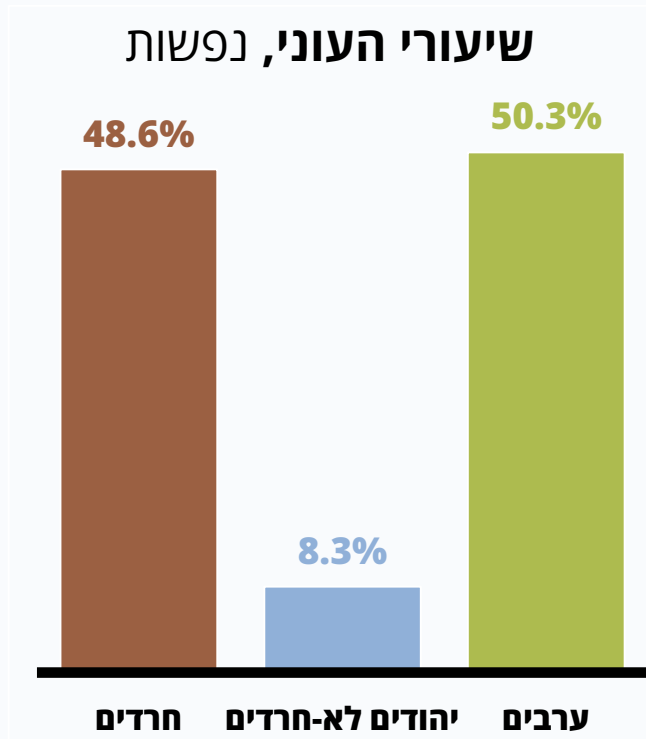
השלכות על כלל החברה בישראל

□ אי מיצוי פוטנציאל הצמיחה

□ השלכות על היקף תשלומי ההעברה ותקבולי המיסים

□ השלכות על היקף השירותים הציבוריים

□ מתח חברתי בין האוכלוסיות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון ל-2017). נתונים: סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017. (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

□ החלטות הממשלה והשלכותיהן

□ שילוב בתעסוקה איכותית

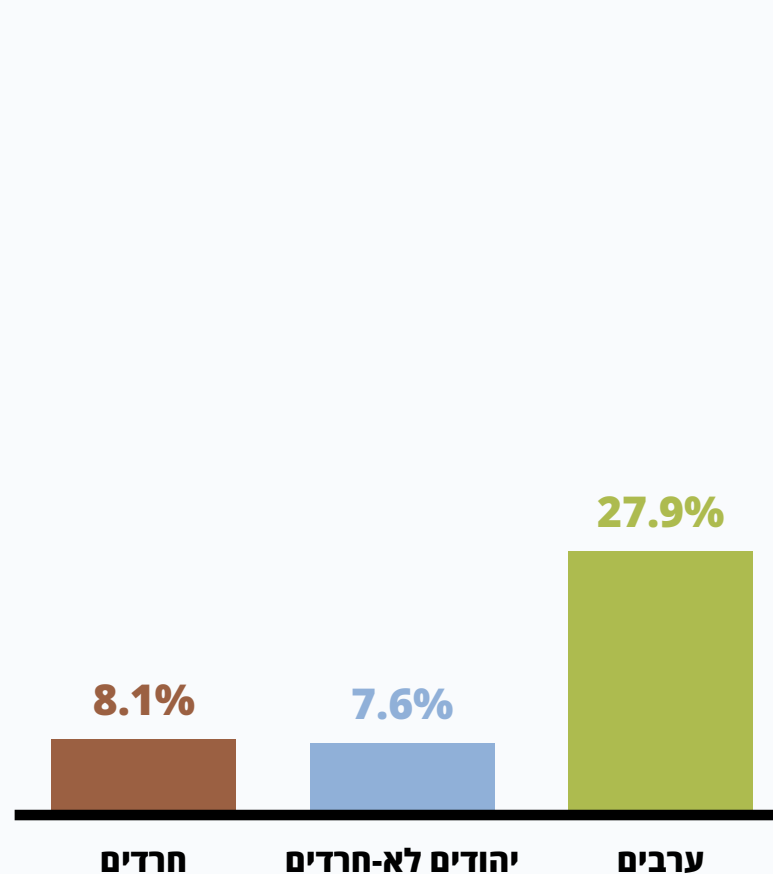
□ מדיניות המביאה בחשבון את **המאפיינים התרבותיים הייחודיים, כגון:**

- במשפחות רבות נשים הן המפרנסות העיקריות, ועליהן מוטל גם עול הטיפול בבית
- הגברים שמשתלבים בשוק העבודה עושים זאת כשהם כבר בעלי משפחות
- הסתייגות של חלק מהחברה החרדית מלימודים אקדמיים

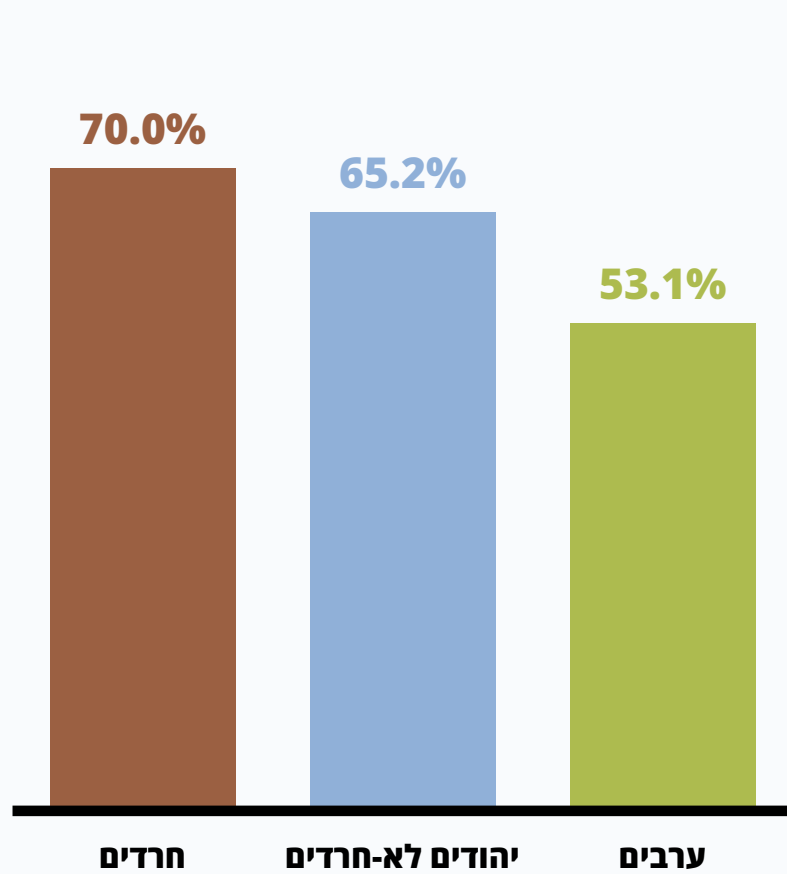
אתגרים מוטיבציה ליציאה לשוק העבודה

בחברה החרדית תפיסה
שונה של עוני ('פרדוקס
העוני') ולכן מוטיבציה קטנה
יחסית לשיפור המצב הכלכלי

שיעור האנשים שחשים עניים

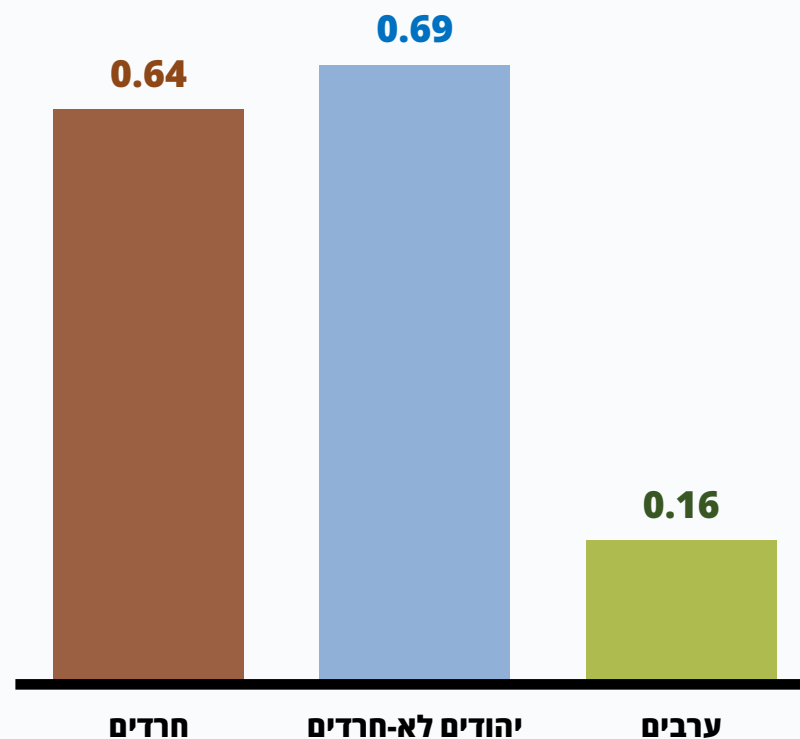
שיעור המרוצים ממצבם הכלכלי

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
 ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
 נתונים: עדכון נתונים מהסקר החברתי לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בני 20 ומעלה.

מדד איכות החיים

מדד איכות חיים (סקאלה בין 0 ל-1*)

ב-4 מ-9 תחומים, איכות החיים של החרדים במקום הראשון:

- בריאות
- רווחה אישית וחיי משפחה
- חיי קהילה וחברה
- ביטחון אישי

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. * 0 ערך מינימלי ו-1 ערך המקסימלי.

ערביי ישראל

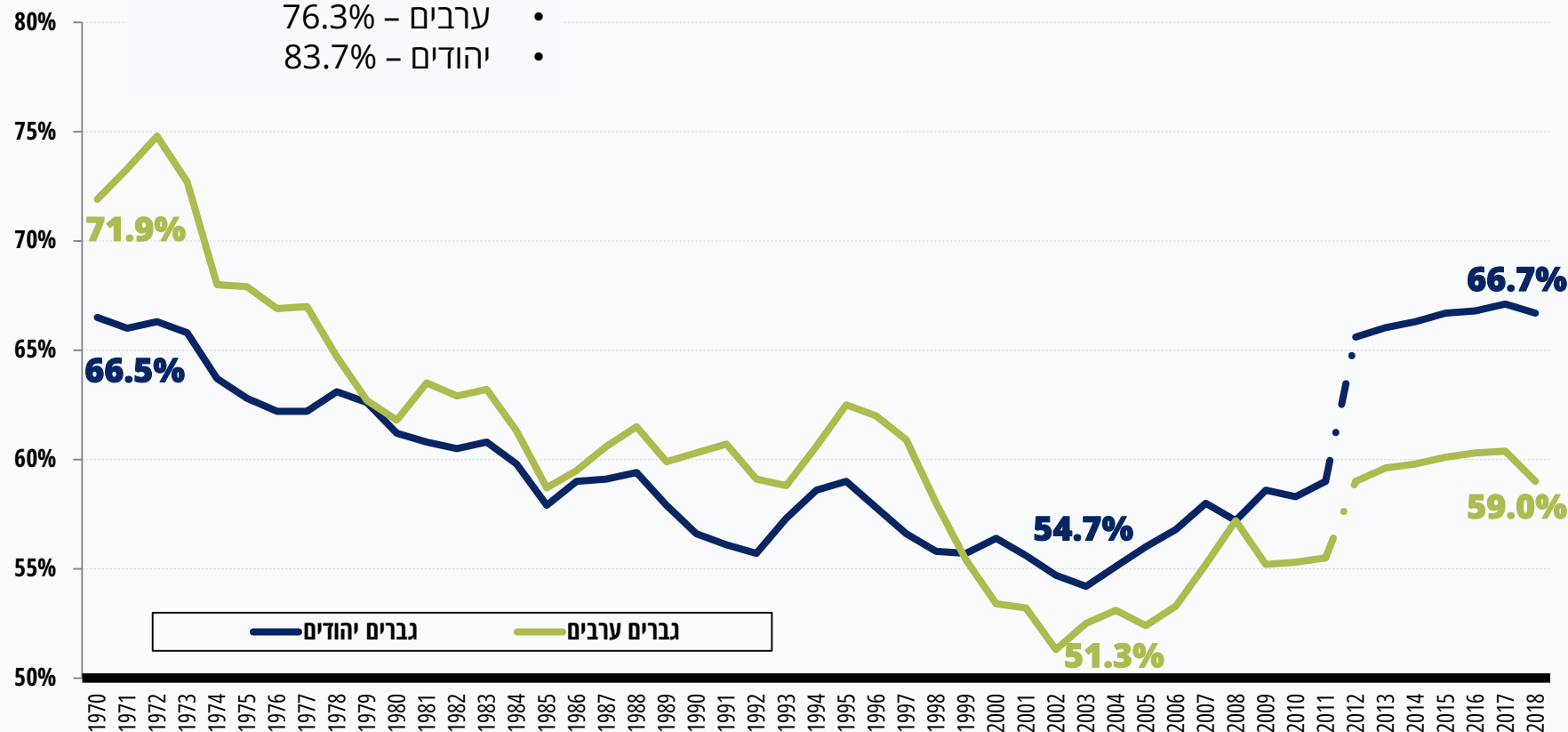
תעסוקה - עובדות מרכזיות

תעסוקה גברים

שיעור התעסוקה של גברים*

שיעור התעסוקה של גברים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

- 76.3% - ערבים
- 83.7% - יהודים

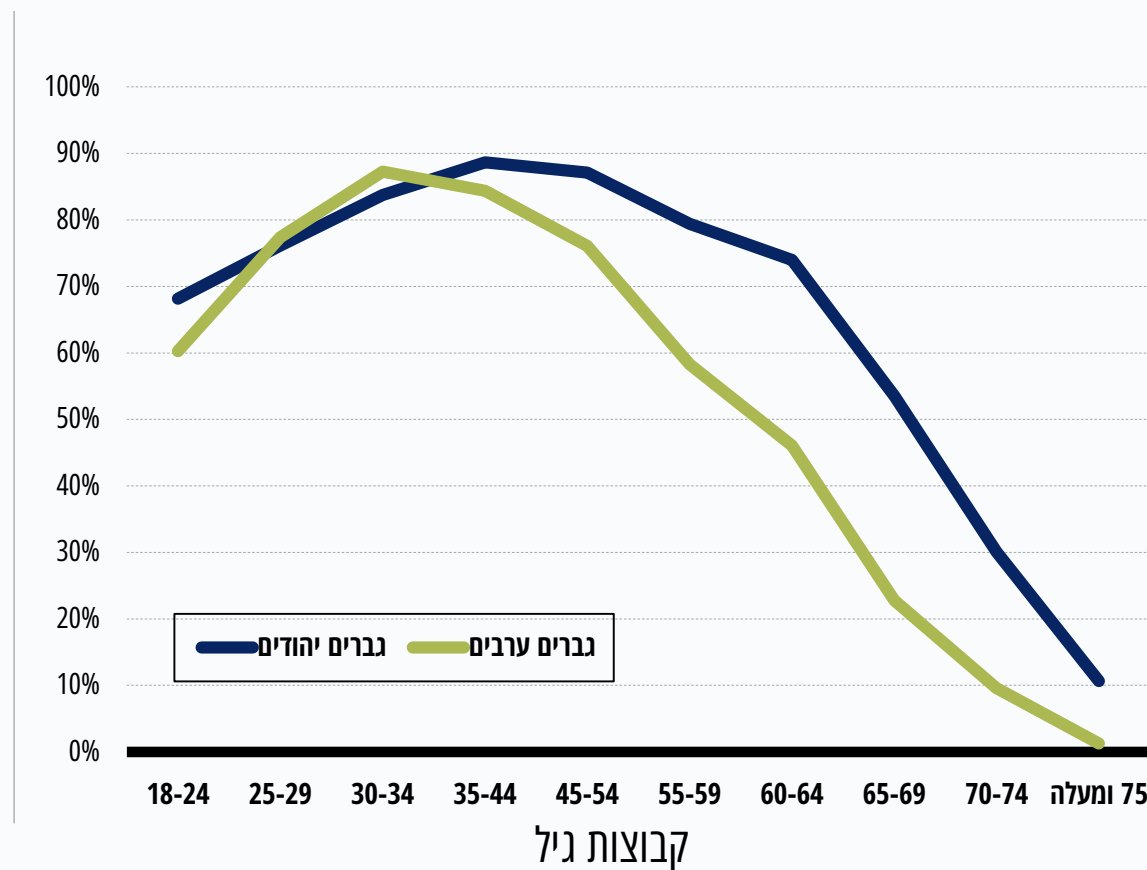

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970-2018. *בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

תעסוקה גברים

הגברים הערבים יוצאים משוק העבודה בגיל צעיר

שיעורי התעסוקה של גברים, לפי גיל, אחוזים

פרישה מוקדמת של ערביי ישראל חריגה בהשוואה:

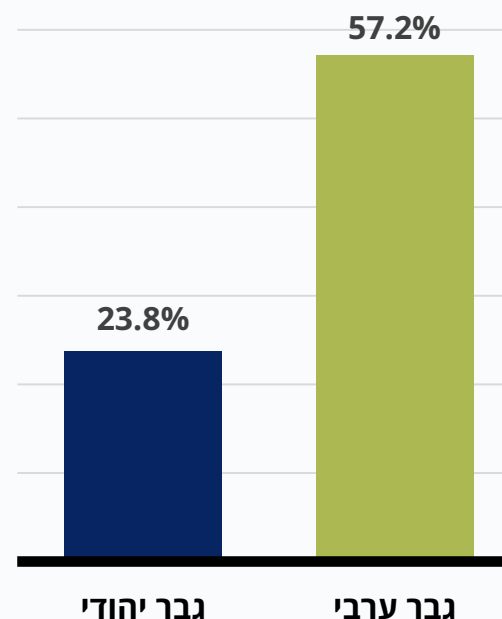
- למדינות מערביות
- למדינות מוסלמיות וערביות אחרות ובכלל זה ברשות הפלסטינית

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016.

מקצועות גברים

הגברים הערבים מרוכזים במקצועות הצווארון כחול, המתאפיינים במיומנות נמוכה וצורך בכושר פיזי

שיעור המועסקים במקצועות הצווארון הכחול

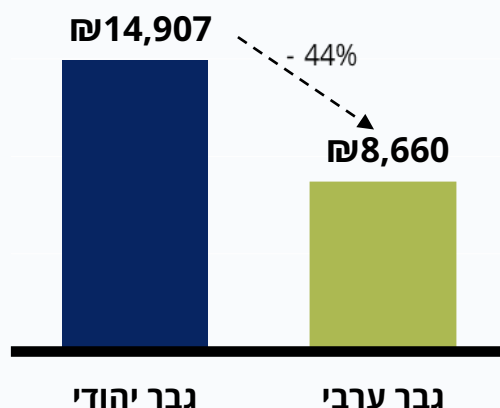
השלכות

פרישה המוקדמת מהעבודה המתאפשרת בשל:

- קיומן של תמיכות ממשלתיות
- מאפיין תרבותי - תמיכת הילדים בהוריהם מגיל צעיר

שכר ופריון עבודה נמוכים

שכר למשרת שכיר

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "דפוסי ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84. * עיבודים מעודכנים מסקר כ"א וסקר הוצאות משק הבית 2017 של הלמ"ס. (עיבוד לגילי העבודה העיקריים),

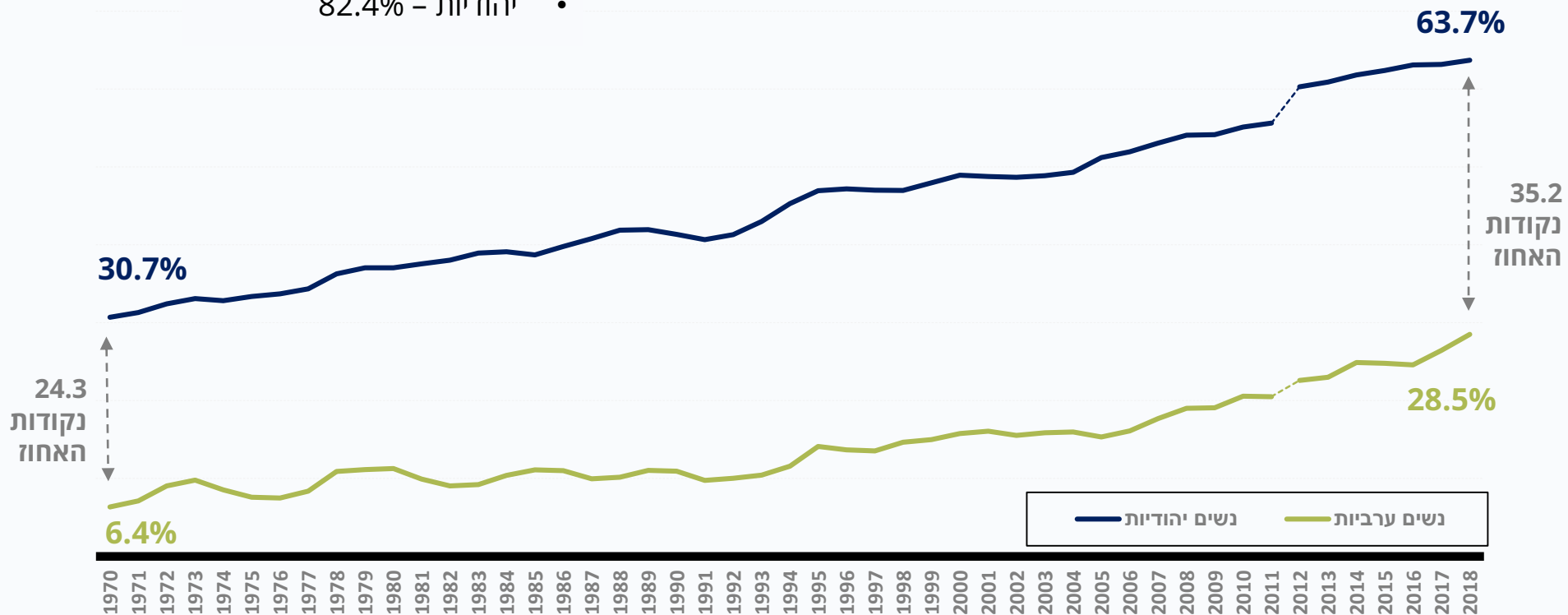

תעסוקה נשים

שיעור התעסוקה של נשים*

שיעור התעסוקה של נשים
בגילי 25-64 בשנת 2018:

- ערביות - 38.1%
- יהודיות - 82.4%

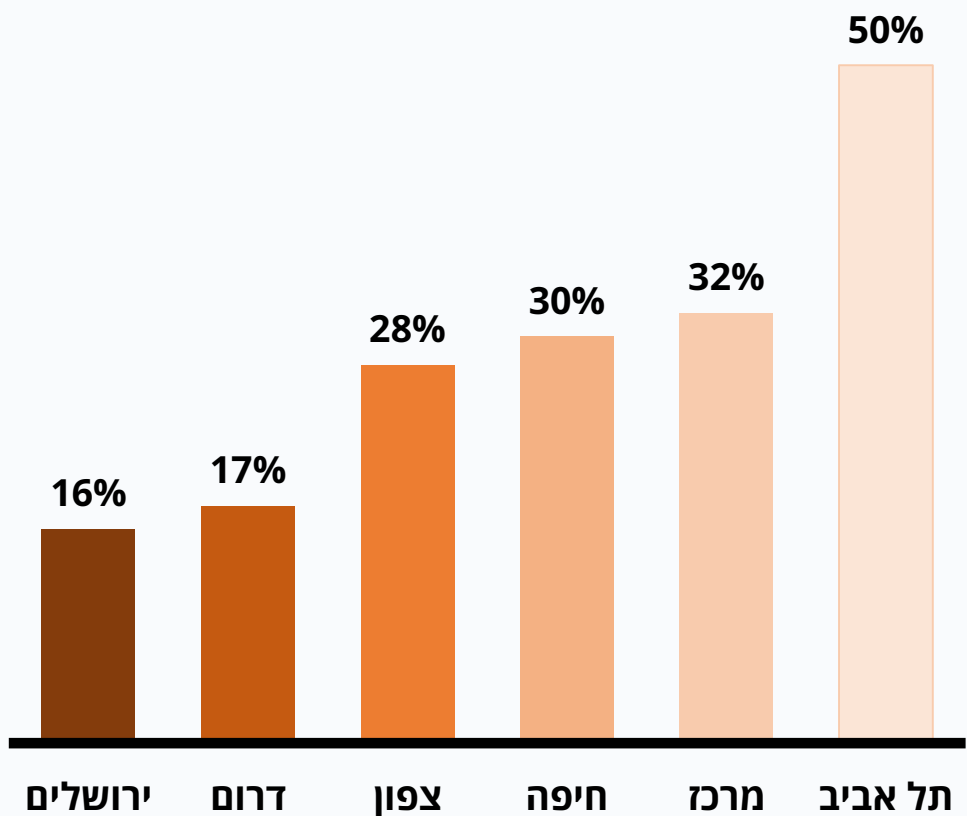

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions". נתונים: עיבודים מעודכנים מסקרי כוח אדם של הלמ"ס, בני 15 ומעלה, שנים 1970–2018. * בסדרה יש שבר שכן שונו הגדרות התעסוקה בין שנת 2011 ל-2012, מתעסוקה אזרחית לתעסוקה הכוללת גם תעסוקה צבאית.

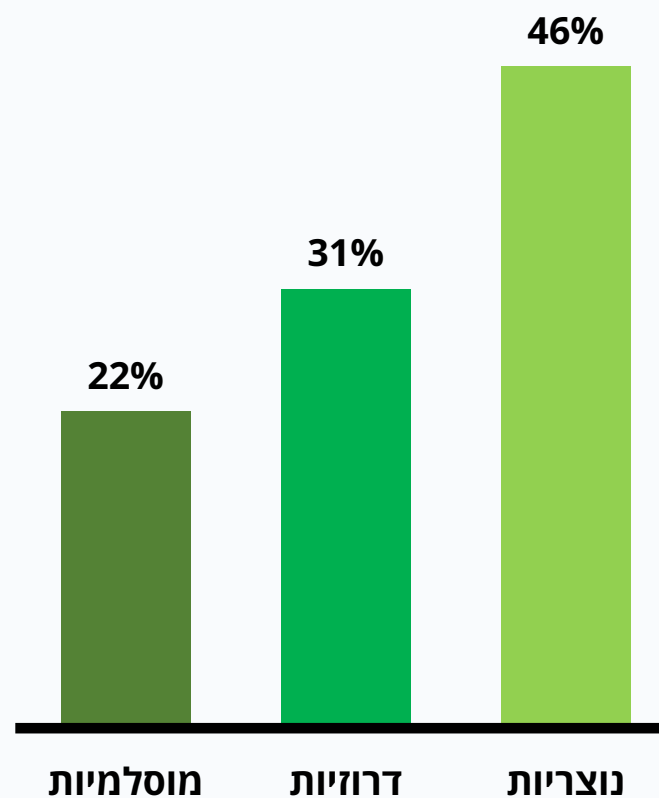
תעסוקת נשים ערביות

שיעור התעסוקה של נשים ערביות

שיעור התעסוקה לפי מחוז מגורים

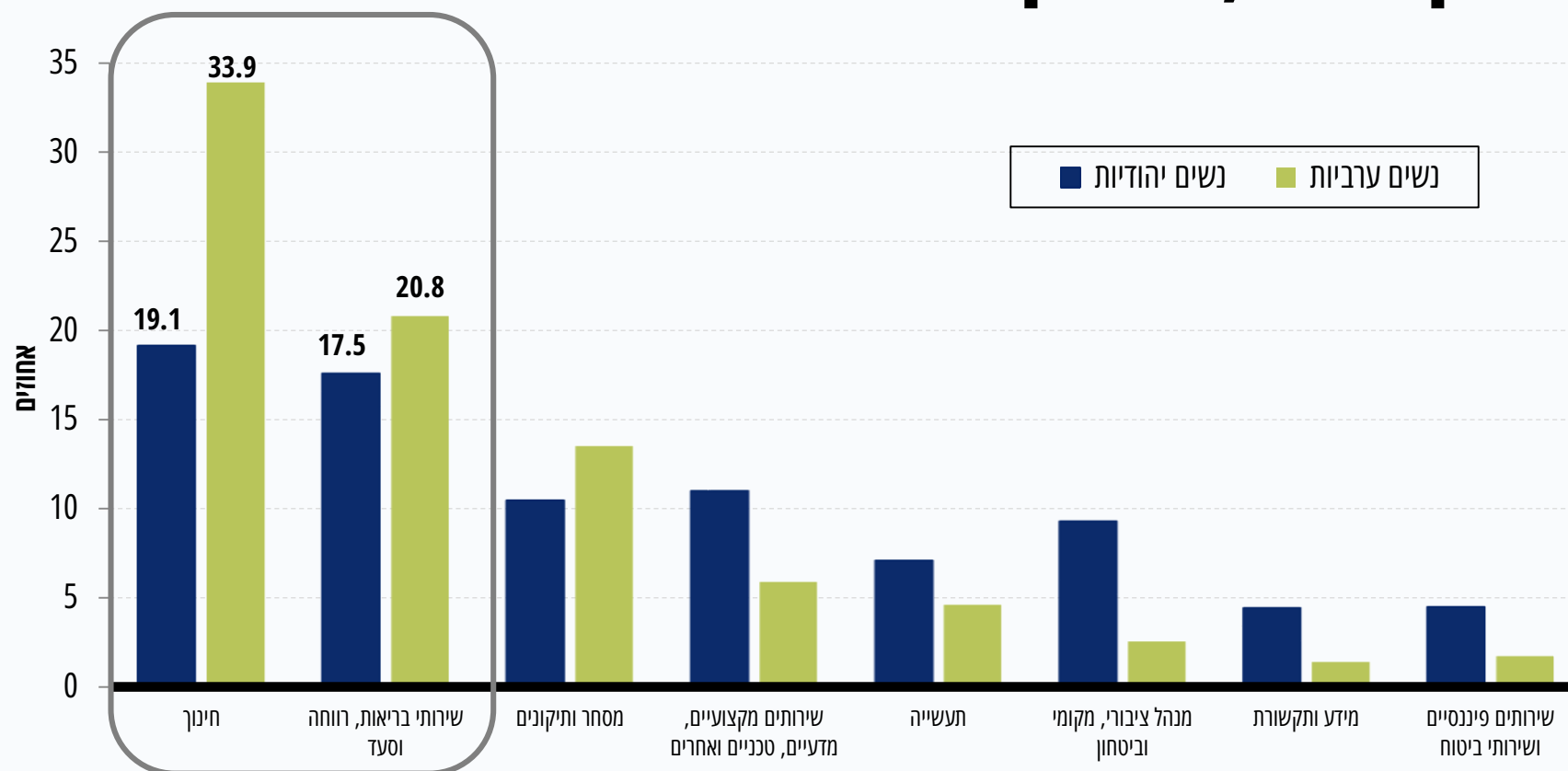
שיעור התעסוקה לפי דת

מקור: עיבודים לסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גילי 15 ומעלה, שנת 2016.

תעסוקה

תעסוקת נשים, לפי ענף

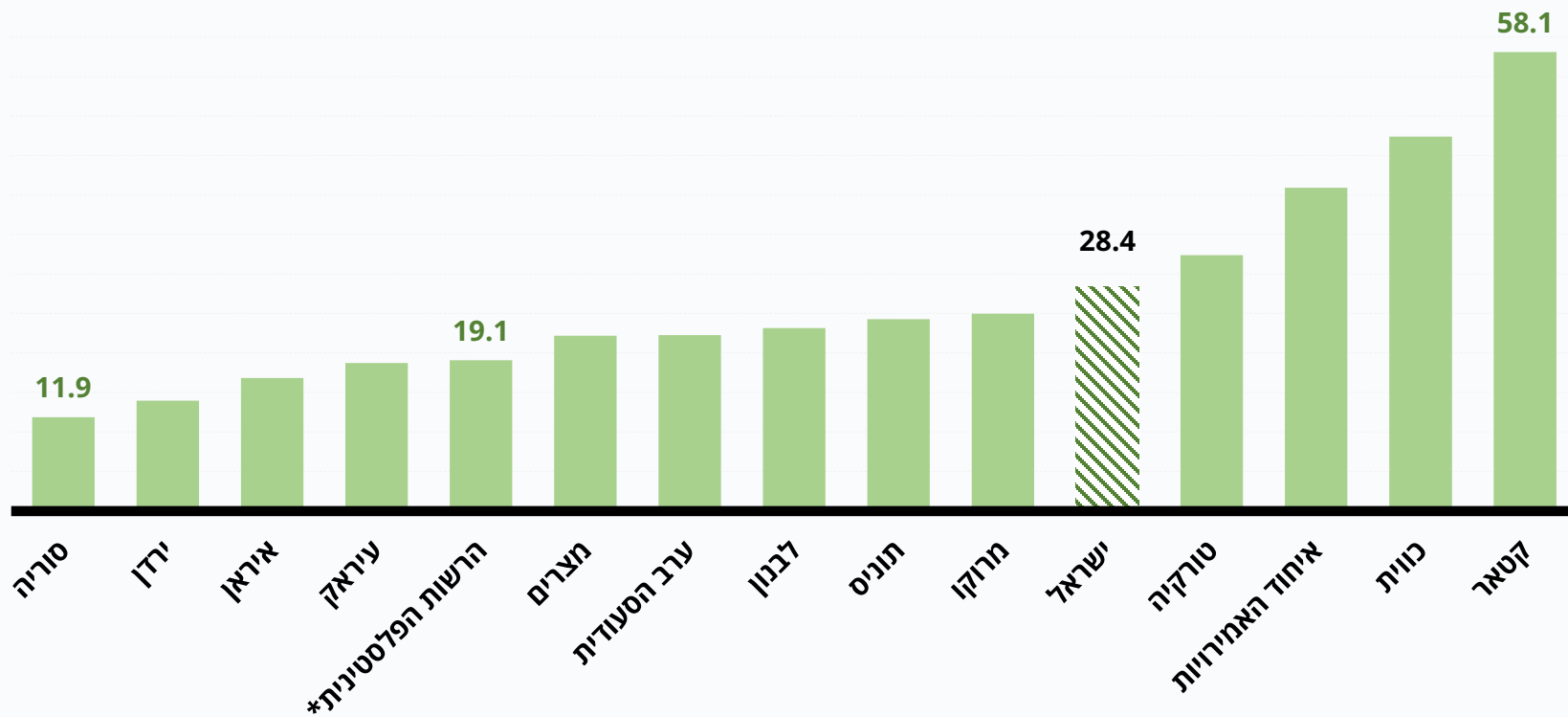

הנשים הערביות מרוכזות בענפי השירותים הציבוריים, ובפרט בחינוך

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions"
 נתונים: עיבודים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבודים מעודכנים לשנת 2016. הושמטו ענפים שבהם השיעור נמוך.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים ערביות בישראל בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות* (אחוזים)

שיעור התעסוקה של נשים ערביות בישראל אינו חריג בהשוואה למדינות ערביות ומוסלמיות אחרות

נתונים: אתר הבנק העולמי ו-PCBS: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפלסטינית והשנתון הסטטיסטי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018. (מתוך: קסיר (קלינר), 2018).
 * הנתונים מתייחסים לשנת 2015 וכוללות את אוכלוסיית יהודה ושומרון בלבד

היבטים שונים של מאפיינים תרבותיים-מסורתיים / שמרנות

□ שליטה במיומנויות ובטכנולוגיות מודרניות

□ עמדות לגבי תפקידה המגדרי ומעמדה של אישה

- עמדות של האישה
- עמדות של המשפחה – בן הזוג, הורים, אחים
- עמדות של החברה

□ שמרנות דתית

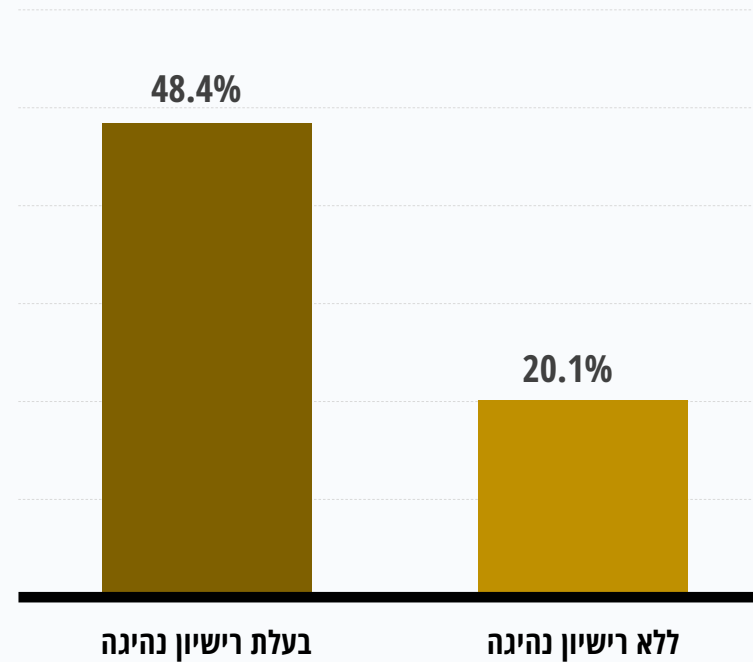
קיים מתאם בין ההיבטים השונים של המסורתיות / השמרנות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיערי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, יזע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.

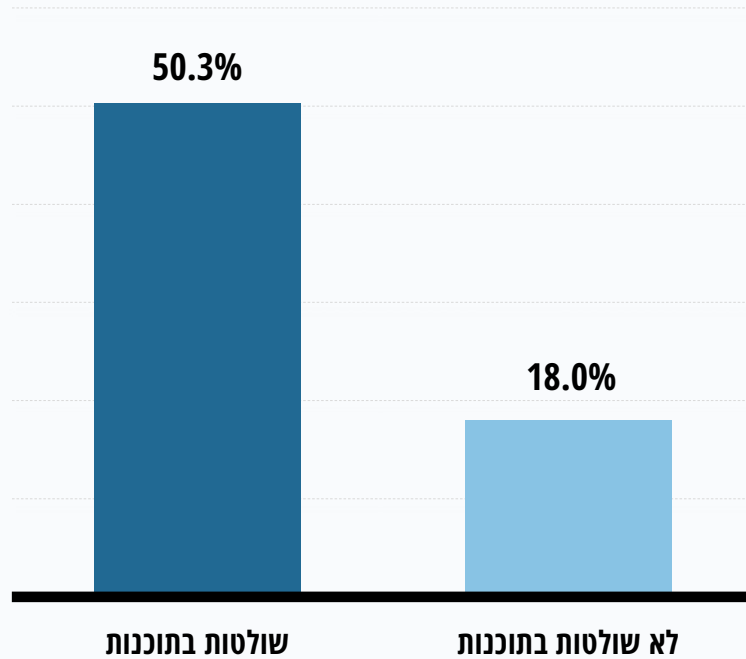
שליטה בטכנולוגיות מתקדמות

שיעור המועסקות

לפי בעלות על רישיון נהיגה

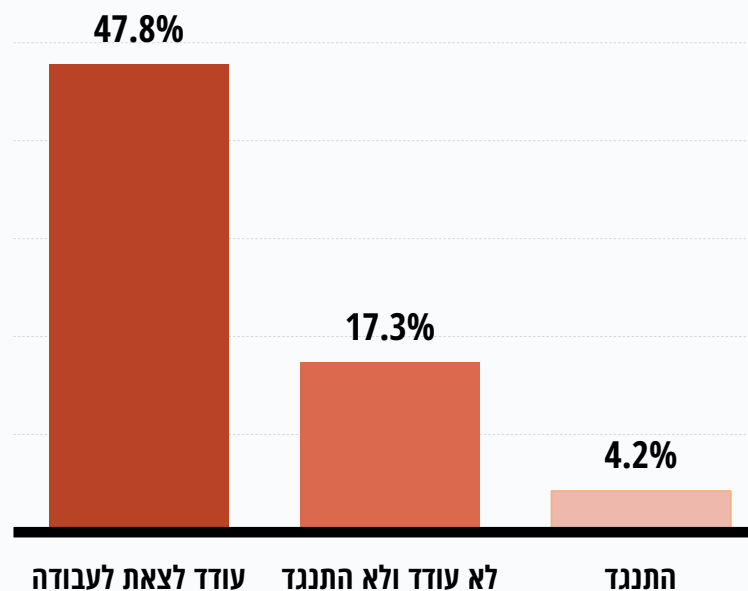
לפי שליטה בתוכנות עבודה בסביבת
ממוחשבת

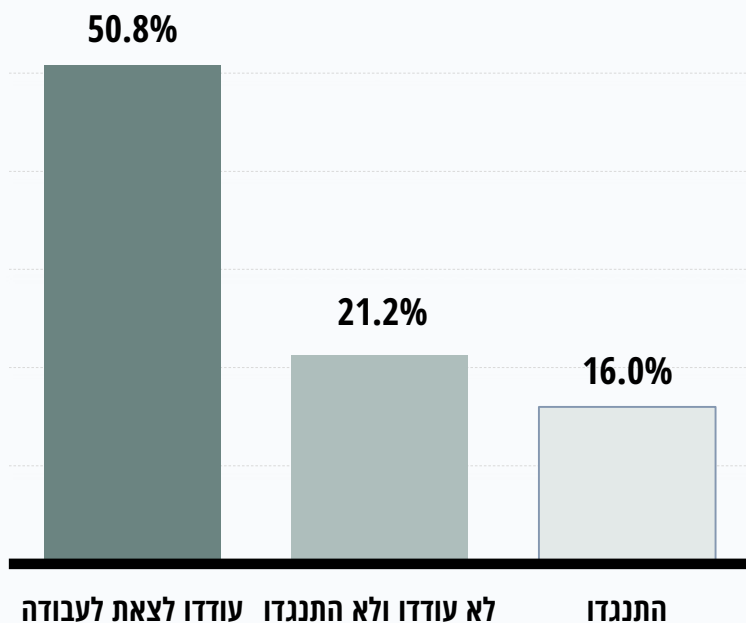
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, ידע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

שיעור המועסקות

לפי עמדות הבעל על יציאת האישה לעבודה

לפי עמדות המשפחות של האישה ושל בעלה, על יציאת האישה לעבודה

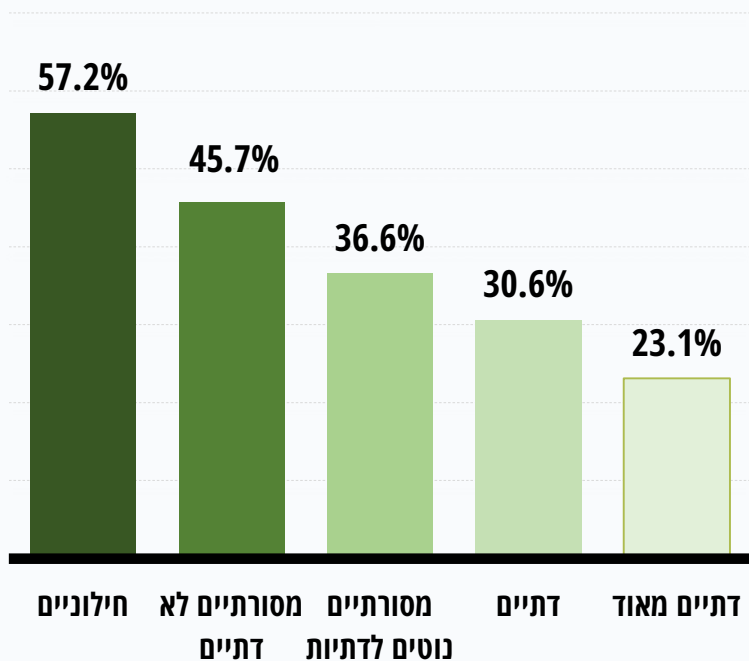

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, יזע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים. **נתונים:** עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

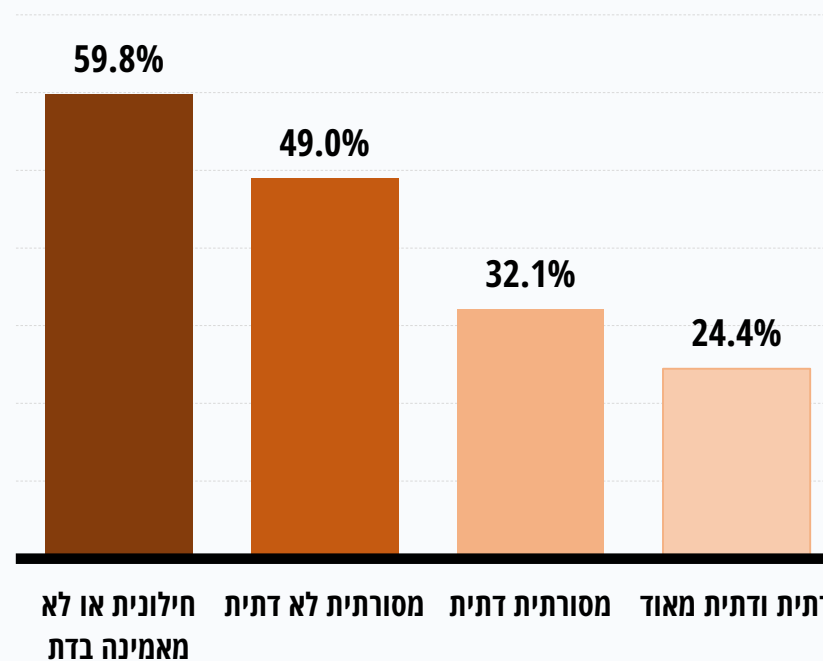
רמת דתיות

שיעור המועסקות

לפי רמת דתיות של ההורים של האישה

לפי רמת דתיות של האישה

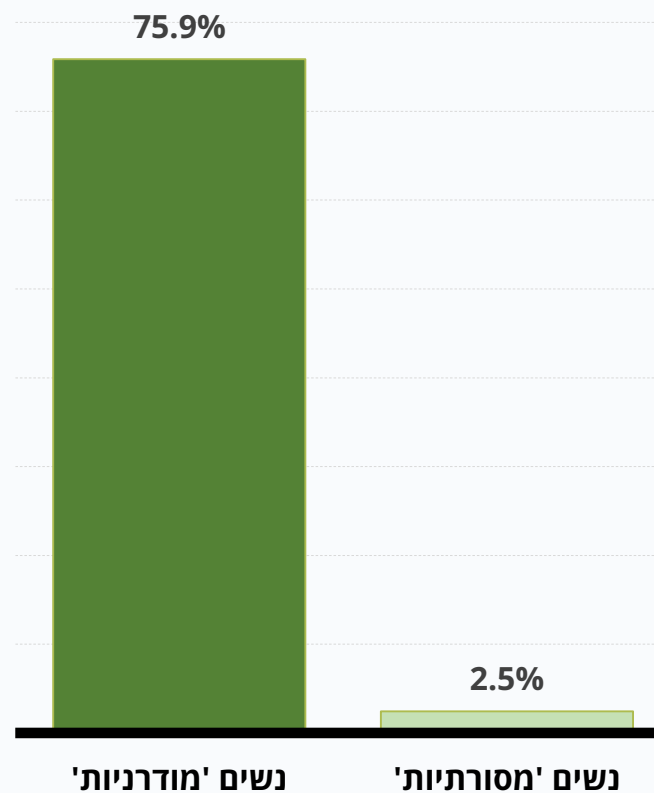
מקור: ניצה (קלינר) קסיר, סאמי מיעארי וגלי ליס-גינסבורג (בקרוב), "עמדות תרבותיות, רמת דתיות, יזע מודרני ותעסוקת נשים ערביות – ממצאי סקר נשים בחברה הערבית". משרד העבודה והרווחה והשירותים החברתיים.
נתונים: עיבוד לנתונים מסקר שנערך למחקר של ישיב ערן, סמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר. סקר במימון משרד הכלכלה.

תרבות ותעסוקת נשים

שיעור המועסקות, מודרניות מול מסורתיות

מודרניות מול מסורתיות (תרגיל שרירותי)
חלוקה לפי מספר שנ"ל, ידע באנגלית, בקיאות שימוש בתוכנות מחשב, רישיון נהיגה, עידוד ההורים ליציאה לעבודה ורמת דתיות.

מקור: ישיב ערן, סאמי מיעארי וניצה (קלינר) קסיר, מחקר בתהליך. המשקל באוכלוסייה: מודרניות כ-13% מהאוכלוסייה, מסורתיות כ-11%.
*ממצאים דומים התקבלו גם בהגדרות אחרות של מודרניות, ובכלל זה ללא התייחסות לרמת דתיות, ובמחקר קודם: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2010, "צפוני ההשתתפות של ערביי ישראל בשוק העבודה", סקר בנק ישראל 84, עמ' 39-86

החברה הערבית בהשוואה לחברה היהודית

בשלב הטרום אקדמי:

- שיעורי הנשירה מבתי הספר גבוהים יותר
- רמת הציונים נמוכה יותר (מבחני המיצ"ב, מבחני PISA ומבחני TIMSS)
- שיעור הזכאים לתעודת בגרות נמוך יותר (והציונים באנגלית ובמיוחד במתמטיקה נמוכים יותר)
- ההישגים במבחן הפסיכומטרי נמוכים יותר – בחשיבה כמותית, בחשיבה מילולית ובאנגלית

בהשכלה הגבוהה:

- שיעור הסטודנטים בהשכלה הגבוהה נמוך יותר (ופוחת ככל שעולים בתארים)
- שיעור גבוה לומד במכללות
- ריכוז גבוה במקצועות בעלי פוטנציאל הכנסה נמוך
- שיעורי נשירה גבוהים יותר
- משך הלימודים ארוך יותר

מיומנויות בוגרים (בקרב בני 16 ומעלה):

- רמות המיומנויות הנדרשות לשוק העבודה (אוריינות קריאה, אוריינות מתמטית ופתרון בעיות בסביבה מתוקשבת) נמוכות

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מכללת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

גורמים המסבירים פערי תעסוקה בין אוכלוסיות

□ העדפות אישיות תרבותיות

□ חסמים טרום-שוק-העבודה – חסמים לרכישה של הון אנושי – מקצוע, שפה וכישורים

רכים ואחרים הנדרשים לשוק העבודה העתידי

- הקצאת משאבים לא זהה
- אפליה/העדפה-מתקנת בקבלה ללימודים
- הבדלים באיכות בתי-הספר של הקבוצות השונות
- נורמות חברתיות המונעות מחברי קבוצה כלשהי לעסוק במקצוע מסוים

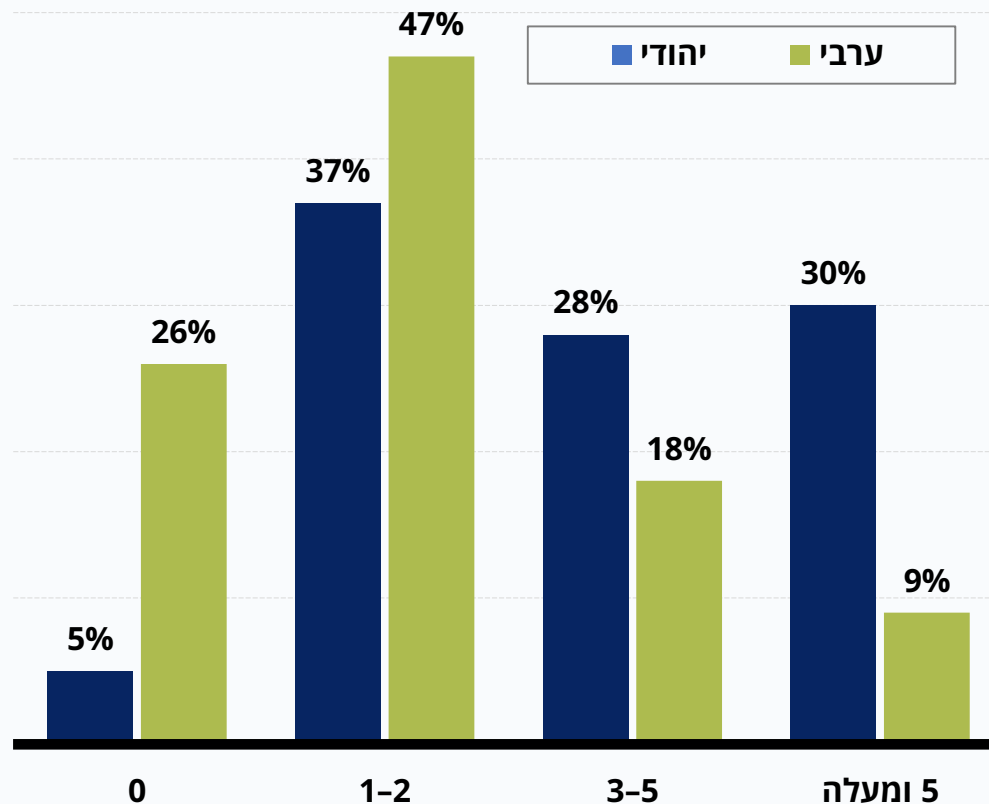
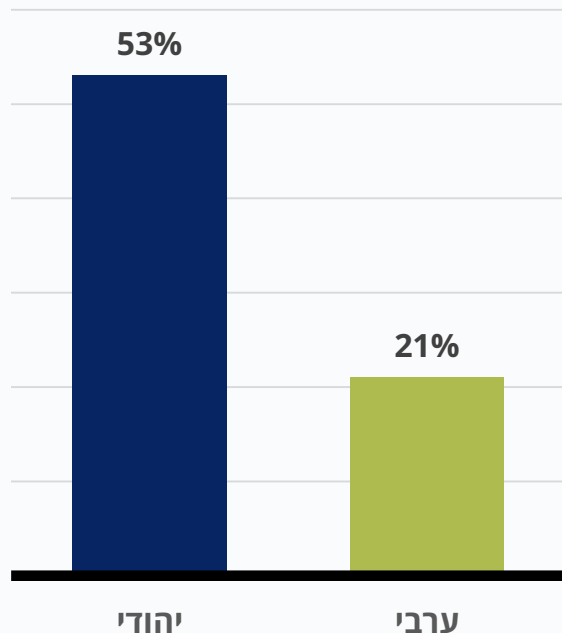
□ חסמים בתקופת שוק העבודה

- אפליה / העדפה מתקנת
- תרבות
- רמת תחבורה ותשתיות נמוכה, מחסור באזורי תעסוקה נגישים
- חסמי יציאה לשוק העבודה כמחסור במסגרות לגיל הרך
- חולשה של רשויות מקומיות
- היעדר רשת נטוורקינג

מקור: ישיב ערן וניצה (קלינר) קסיר, 2012, "נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות", הרבעון לכלכלה 2011, 1-2, מרץ-יוני, עמ' 120-160.

מספר האנשים מהתחום-המקצועי שבהם ניתן להיעזר בחיפוש עבודה (התפלגות)

נעזרו במכרים להעברת קורות החיים למקום העבודה הנוכחי

מקור: מצגת של עמותת נובה, 2016, מבוסס על סקר של העמותה, שבוצע בשיתוף עם 'קו משווה'.

מגמות בחסמים השונים, ממצאים מניתוח של 40 שנים:

❑ חסמים בתקופת שוק העבודה

- ירידה בחסמים וצמצום הפער בחסמים בהשוואה לגברים יהודים

❑ חסמים טרום-שוק-העבודה - חסמים לרכישה של הון אנושי

- ירידה בחסמים על פני זמן
- עם זאת, בחסמים לרכישת מקצוע המצרכים כישורים גבוהים, הפער ביחס לגברים יהודים גדל

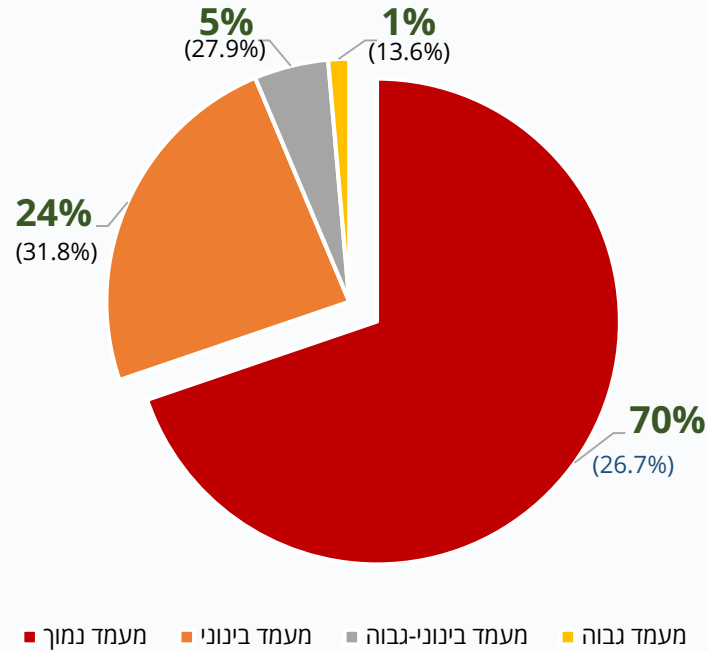
❑ בפני החברה הערבית עדיין יש חסמים (גם בהשוואה לגברים יהודים)

- הן בתקופה של טרום-שוק-העבודה (תקופת רכישה של הון אנושי)
- והן בתקופת העבודה

מקור: ישיב, ערן, וניצה (קלינר) קסיר (בקרב). "מלכת החברה הערבית בישראל", בתוך: אבי בן בסט, ראובן גרונוא ואסף זוסמן (עורכים), אורות וצללים בכלכלת השוק – המשק הישראלי 1995-2015. מכון פאלק.

השלכות מצב כלכלי

התפלגות המעמדות הכלכליים במגזר הערבי, לפי רמות הכנסה, פרטים, 2017

(בסוגריים מצוין שיעור אותו מעמד בקרב היהודים)

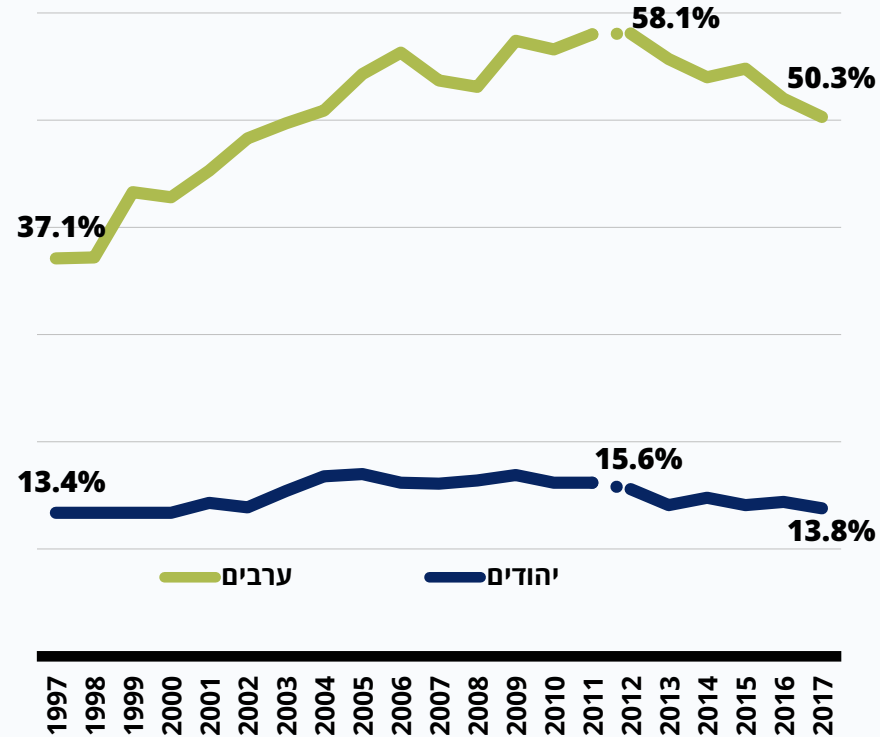
מעמד נמוך: משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

מעמד בינוני: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-125% (לנפש סטנדרטית)

מעמד בינוני-גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-200% (לנפש

סטנדרטית) / **מעמד גבוה:** משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-200% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

שיעור העניים, על פני זמן

כמחצית מהעניים הם ערבים

מקור: עיבודים מסקרי הכנסות והוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

השלכות

- ❑ הילדים נאלצים לסייע לפרנסת המשפחה – ויתור על רכישת השכלה, והתוצאה עוני בין-דורי
- ❑ פערים כלכליים ניכרים בין יהודים וערבים
- ❑ ניכור מהמדינה וממוסדותיה
- ❑ פגיעה משמעותית בתוצר - התשואה להשקעה היא בין 7% ל-12%*
- ❑ הקטנת היקף תקבולי מיסים והגדלת היקף תשלומי ההעברה
- ❑ פגיעה בחוסן הלאומי

*מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".

רציונל ועקרונות מדיניות נדרשים

□ **הבעיות -** הצטברות של בעיות ברמה מקרו-כלכלית במשך עשורים

□ **מה נדרש מהמדיניות? -** מהלך פיסקלי משמעותי ובתחומים רבים

□ **עקרונות מדיניות -** טיפול בביקוש לעובדים ובהיצע העובדים, והעצמת החברה הערבית

לצד פעולות ליצירת חברה משותפת

מקור: Kasir (Kaliner) Nitsa and Eran Yashiv (2014), "The Labor Market of Israeli Arabs – Key Features and Policy Solutions".
קסיר (קלינר) ניצה ואסף צחור-שי, 2016. "תמונת מצב: פיתוח כלכלי – החברה הערבית, הדרוזית והצ'רקסית", גבעת חביבה (דצמבר).

פעילות אקטיבית כולל הקצאת משאבים

□ מאז שנת 2000 השתנתה התפיסה וגברה ההכרה בצורך בסיוע לחברה הערבית

□ בעשור האחרון (בעיקר), מתבטא גם במדיניות בפועל:

- הוקמה הרשות לפיתוח כלכלי חברתי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי
- הוקצו תקציבים רבים
- הופעלו תכניות לפיתוח כלכלי חברתי של החברה הערבית (בתשתיות, בתחבורה, בחינוך, בתעסוקה ועוד)
- נקבעו יעדי תעסוקה

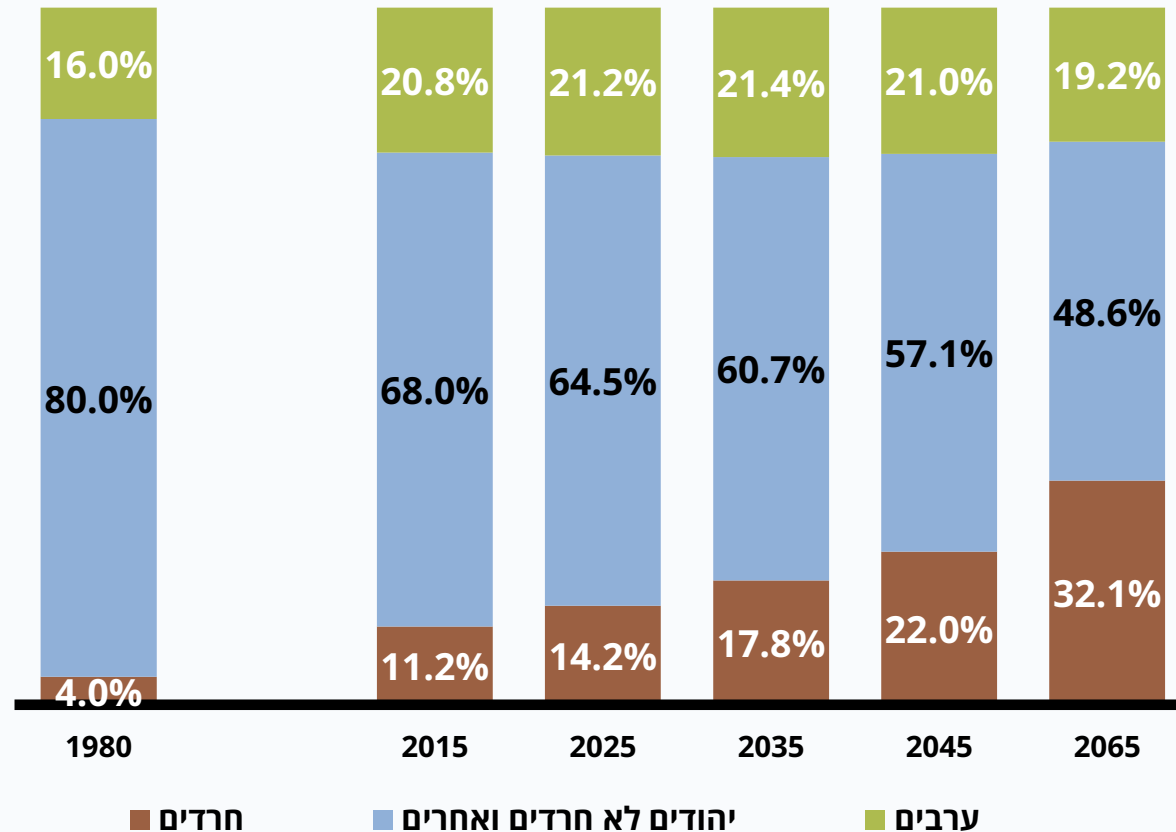
□ פעילות של המגזר השלישי ופילנתרופיה

- ❑ שיפור משמעותי ברמת הפיתוח הכלכלי בחברה הערבית
- ❑ העמקת שילובה של החברה הערבית בשוק העבודה
- ❑ עלייה בשיעור שבעי הרצון בתחומי חיים שונים (כתחבורה וחינוך)
- ❑ עלייה בשיעור המשכילים ובפרט בשיעור המשכילות
- ❑ **אך, הפערים טרם נסגרו...**

דמוגרפיה, השלכות וסיכום

תחזית התפלגות האוכלוסייה לפי שנים (כלל הגילאים)

בהרכב הגילי, התחזית הדמוגרפית צופה גידול חלקם של בני 65 ומעלה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיית בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות. נתונים: שנת 1980 – עיבודים מנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שנים 2015–2065 – מצגת "אוכלוסיית ישראל בפתחה של שנת 2017 ותרחישים לגידול האוכלוסייה בעתיד", ד"ר אחמד חליחל, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

□ גידול חלקן של האוכלוסיות שהשתלבותן בשוק העבודה חלקית – ערבים, חרדים ומבוגרים

צפוי לגרוע **1.3 נקודות האחוז** מקצב הצמיחה השנתי

□ גידול חלקן של אוכלוסיות עם הון אנושי שאינו תואם דיו את צרכי שוק העבודה

צפוי לגרוע מפריון העבודה ומשכך גם מהצמיחה – **בכנקודת האחוז**

**חשיבות רבה לשילוב בתעסוקה של חרדים, ערבים ומבוגרים,
בדגש על תעסוקה איכותית**

לשילוב מוצלח נדרשת ההירתמות של:

□ **הממשלה** - בהיותה המעסיק הגדול במשק וכקובעת מדיניות

□ **השלטון המקומי** - השפעה רבה, לעיתים מעבר להשפעה ברמת המדינה: פיתוח כלכלי

וחברתי, ייזום, רתימת הרשויות, גיוס מקורות ועוד

□ **המעסיקים** - יכולת ההשפעה והשינוי של המגזר העסקי מרכזית ומהותית בתהליך.

בנוסף, פתרון למחסור בעובדים, הגדלת היצירתיות והחדשנות, העלאת הפריון והרווחיות ועוד

□ **האנשים מהאוכלוסיות השונות**

"אם נצא כולנו לפגוש את הגיוון הזה, את האחרים, נכיר, נרגיש, נראה את העיניים הכואבות והשמחות, נשמע את הצלילים השונים. גם אם יש בינינו תהומות נוכל לבנות מעליהם גשרים, אם רק נכיר בכך שרב המשותף בינינו על המפריד..."

במדינת ישראל יש מקום לכולם, לכל קשת הצבעים, ואם תחסר פיסה אחת מהפאזל התמונה לא תהיה שלמה."

(מרים פרץ, 2018)

תודה על ההקשבה